

ΠΑΝΕΠΗΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ
ΤΕΧΝΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΤΖΕΚΤ

**Μουσική μαθητεία και μετάδοση στα χωριά της
Δράμας μέσα από τη θεματική ανάλυση έντεκα
ημιδομημένων συνεντεύξεων**

ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ ΧΡΗΣΤΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΚΑΛΛΙΜΟΠΟΥΛΟΥ ΕΛΕΝΗ

ΣΥΝΕΞΕΤΑΣΤΗΣ: ΤΣΙΚΟΥΡΙΔΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2020

Περιεχόμενα

1) Το πτυχιακό πρότζεκτ: Αντικείμενο και ερευνητικός στόχος

2) Η μαθητεία και μετάδοση σε προφορικούς μουσικούς πολιτισμούς

3) Το Εθνομουσικολογικό Οπτικοακουστικό Αρχείο

4) Οι συνεντεύξεις

5) Μεθοδολογία

6) Αποτίμηση της ερευνητικής διαδικασίας

7) Έκθεση των ευρημάτων

I) Ερευνητικό Ερώτημα 1

i) Θέμα 1

ii) Θέμα 2

iii) Θέμα 3

iv) Θέμα 4

v) Θέμα 5

II) Ερευνητικό ερώτημα 2

i) Θέμα 1

ii) Θέμα 2

iii) Θέμα 3

III) Συγκριτικός σχολιασμός

Θα ήθελα πρώτα να ευχαριστήσω θερμά την κυρία Καλλιμοπούλου για την καθοδήγησή της στο πτυχιακό μου πρότζεκτ και στην ακαδημαϊκή μου πορεία.

1) Το πτυχιακό πρότζεκτ: Αντικείμενο και ερευνητικός στόχος

Το συγκεκριμένο πτυχιακό πρότζεκτ εστιάζεται στην επεξεργασία και ανάλυση έντεκα ημιδομημένων συνεντεύξεων. Πραγματοποιήθηκαν την περίοδο 2017-2019 στο πλαίσιο του μαθήματος Ηχογεωλογικά τοπία του Ελληνικού χώρου Ι του προπτυχιακού προγράμματος σπουδών (Κατεύθυνση ελληνικής παραδοσιακής μουσικής) του Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης, με διδάσκοντες τους Ελένη Καλλιμοπούλου και Λευτέρη Τσικουρίδη. Ο στόχος του πτυχιακού πρότζεκτ είναι διττός: από τη μία, να αξιοποιήσει τις εν λόγω συνεντεύξεις ως πηγή εθνογραφικής γνώσης σχετικά με διαδικασίες μουσικής μαθητείας και μετάδοσης στα χωριά της Δράμας, και, από την άλλη, να δοκιμάσει τη μεθοδολογική αξία της θεματικής ανάλυσης ως εργαλείου για την ανάλυση ποιοτικών δεδομένων (Τσιώλης 2018).

Η θεματική εστίαση του πτυχιακού πρότζεκτ είναι στους θεσμούς, τις διαδικασίες και τις πρακτικές μουσικής μαθητείας και μετάδοσης σε χωριά της Δράμας, όπως αυτά αναδεικνύονται μέσα από το λόγο και τις αφηγήσεις των συνεντευξιαζόμενων, οι οποίοι συνδέονται με τη μουσική ως οργανοπαίχτες, τραγουδιστές ή χορευτές. Στο επίκεντρο της διερώτησης βρίσκεται η εμπειρία τους ως μαθητές και, για ορισμένους, ως δάσκαλοι μουσικής, ενώ σε δεύτερο επίπεδο αναζητώνται οι επαφτόμενες μεταξύ των τρόπων με τους οποίους οι ίδιοι διδάχθηκαν και διδάσκουν τη Δραμινή μουσική.

Η θεματική ανάλυση επικεντρώνεται σε δύο ερευνητικά ερωτήματα τα οποία διατυπώθηκαν με την καθοδήγηση της επιβλέπουσας καθηγήτριας, λαμβάνοντας φυσικά υπόψη τις θεματικές που αναπτύσσονται στις συνεντεύξεις καθώς επίσης τον οδηγό ερωτήσεων που χρησιμοποιήθηκε από τους φοιτητές. Με σκοπό να απαντηθούν αυτά τα ερευνητικά ερωτήματα εφαρμόστηκε η μέθοδος της θεματικής ανάλυσης στη βάση του μεθοδολογικού προτύπου που προτείνει ο

κοινωνικός επιστήμονας Γιώργος Τσιώλης στο κεφάλαιό του με θέμα τη θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων (2018).

2) Η μουσική μαθητεία και μετάδοση σε προφορικούς μουσικούς πολιτισμούς

Η βιβλιογραφία που παρουσιάζεται στη συνέχεια επικεντρώνεται στη λαϊκή μουσική και το λαϊκό πολιτισμό γενικότερα και είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για τις συνεντεύξεις που εξετάσουμε στη συνέχεια. Η Δέσποινα Μαζαράκη στη μελέτη της για το λαϊκό κλαρίνο στην Ελλάδα(1985) εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουν μουσική οι κλαρινοπαίκτες στην Ήπειρο. Συγκεκριμένα για τα ζητήματα της μαθητείας και της μετάδοσης της μουσικής, παρατηρούμε ότι ανεξαρτήτως περιοχής και παράδοσης οι δυο αυτές διαδικασίες γίνονται κυρίως προφορικά. Ο εθνομουσικολόγος Bruno Nettl(2005), στη μονογραφία του με θέμα εθνομουσικολογικές προσεγγίσεις στη μελέτη της μουσικής αναφέρεται στις διαδικασίες μουσικής μαθητείας σε διαπολιτισμικό πλαίσιο συγκρίνοντας και αναλύοντας την διαδικασία μαθητείας των προφορικών παραδόσεων μεταξύ τους αλλά και με την ευρωπαϊκή κλασική μουσική. Αυτή η συγκριτική ανάλυση είναι ιδιαίτερα χρήσιμη γιατί βλέπουμε τις διαφορές που υπάρχουν στην μαθητεία και μετάδοση της μουσικής μεταξύ προφορικών αλλά και γραπτών παραδόσεων. Ο Γιάννης Κιουρτσάκης (1983), στη μελέτη του για το θέατρο σκιών ερευνάει την προφορική παράδοση του Καραγκιόζη. Συγκεκριμένα για αυτή την παράδοση αναφέρει ότι δεν υπάρχει θεωρητική διδασκαλία και συγκεκριμένη γραφή ή, όταν υπάρχει, δεν έχει ιδιαίτερη σημασία στην διαδικασία. Επίσης τονίζει ότι η παράδοση υπόκειται σε μια διαδικασία αναδημιουργίας από τους τεχνίτες του Καραγκιόζη και της κοινότητας, δηλαδή ο φορέας της παράδοσης είναι ο άνθρωπος και με αυτό τον τρόπο μεταδίδεται και παραμένει ζωντανή. Έτσι λοιπόν η μαθητεία και η μετάδοση της παράδοσης γίνονται προφορικά, χωρίς συγγραφή και μέθοδο διδασκαλίας αν και υπάρχουν πλαίσια /κανόνες τα οποία δεν μπορούν οι μουσικοί να παραβούν, σαν ένα είδος άγραφων κανόνων. Όπως ακριβώς με τους μουσικούς που θα εξετάσουμε στη συνέχεια η μαθητεία είναι πρακτική και άτυπη, χωρίς

γραφή και μέθοδο. Ο Αλέξης Πολίτης (2011)στη μελέτη του για το δημοτικό τραγούδι προσδιορίζει τις προφορικές παραδόσεις ως αποτέλεσμα ιστορικών καταστάσεων όπου η χρήση της γραφής και της ανάγνωσης από το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού ήταν περιορισμένη. Επομένως η γραφή χρησιμοποιείται σε κάποιες προφορικές παραδόσεις αλλά η έκφραση ατομικών και κοινωνικών πτυχών γίνονται κυρίως προφορικά. Ακόμη αναφέρεται στην διαδικασία δημιουργίας από την κοινότητα ή αλλιώς αναδημιουργία (Κιουρτσάκης,2011) όπως ακριβώς την είδαμε παραπάνω.

Τα πιο χαρακτηριστικά μέσα που χρησιμοποιούνται για τις διαδικασίες της μαθητείας και μετάδοσης σε περιβάλλοντα πρωτογενούς ή δευτερογενούς προφορικότητας είναι η μίμηση και η ακρόαση. Τα δύο αυτά μπορεί να λειτουργούν ως ξεχωριστές λειτουργίες ή ως μια όπως θα δούμε στην συνέχεια .Η Μαζαράκη χρησιμοποιεί χαρακτηριστικά την έκφραση «κλέψιμο» (Μαζαράκη, 1985) για να περιγράψει τη βασική μέθοδο μαθητείας των κλαρινοπαικτών στην Ήπειρο. Κλέβω σημαίνει παίρνω κάτι από κάποιον άλλον είτε σκοπούς είτε τεχνικές και αυτή η διαδικασία(το «κλέψιμο») επιτελείται με την ακρόαση και την μίμηση ως μια λειτουργία. Συμπεραίνουμε λοιπόν τη σημασία της ακρόασης και της μίμησης για τους πολιτισμούς όπου η γραφή έχει συμπληρωματικό ρόλο ή δευτερεύοντα ρόλο.

Η έκθεση στη μουσική από μικρή ηλικία φαίνεται να είναι επίσης ζωτικής σημασίας. Ο Bruno Nettl(2005) αναφέρεται παρατεταμένα και με συγκεκριμένα παραδείγματα από διάφορους πολιτισμούς στην εκμάθηση των κύριων φορμών της προφορικής μουσικής σε παιδιά. Επίσης λόγω του δεδομένου ότι σε μια προφορική παράδοση ένας μαθητής πρέπει να μάθει όλες τις πτυχές και παραμέτρους της μουσικής προφορικά, η μαθητεία με δάσκαλο από μικρή ηλικία θεωρείται σημαντική. Έτσι, ώστε ένα παιδί να μπορέσει να έχει τα εφόδια της παράδοσης μέχρι την ενηλικίωσή του.

3) Το Εθνομουσικολογικό Οπτικοακουστικό Αρχείο

Το Εθνομουσικολογικό Οπτικοακουστικό Αρχείο δημιουργήθηκε το έτος 2014 και από το 2017 στεγάζεται στο Εργαστήριο Κριτικής Μουσικής Έρευνας του

Τμήματος Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Στο Αρχείο αποθηκεύονται σημαντικές οπτικοακουστικές πηγές και μαρτυρίες προκειμένου να διασωθούν, να μελετηθούν, και να δημοσιοποιηθούν. Σύμφωνα με την περιγραφή που περιέχεται στις παραχωρητήριες φόρμες του Αρχείου, το τελευταίο έχει ως στόχο «να διασωθούν για τις μελλοντικές γενιές σημαντικές πτυχές της πολιτισμικής και της τοπικής ιστορίας και να διατεθούν στο ευρύτερο κοινό για ερευνητικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς»

4) Οι συνεντεύξεις

Οι έντεκα συνεντεύξεις στις οποίες στηρίζεται η παρούσα ανάλυση επιλέχθηκαν από το σώμα συνεντεύξεων του Εθνομουσικολογικού Οπτικοακουστικού Αρχείου με βασικό κριτήριο τη γεωγραφική και μουσική/θεματική συνάφεια, ώστε να επιδέχονται σύγκρισης και να επιτρέπουν την άντληση γενικότερων συμπερασμάτων— έστω και προκαταρκτικών - ως προς το υπό διερεύνηση μουσικό είδος. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν όλες σε χωριά γύρω από την περιοχή της Δράμας(Ξηροπόταμος, Βώλακας, Μοναστηράκι, Καλή Βρύση, Πύργοι). Κάποιες από τις συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στα ίδια χωριά στη διάρκεια δυο διαδοχικών ακαδημαϊκών ετών,2017-2018 και 2018-2019,σε διαφορετικούς συνεντευξιαζόμενους ή σε κάποιες περιπτώσεις μεταξύ συγγενών. Ορισμένες από τις συνεντεύξεις μαγνητοσκοπήθηκαν, άλλες ηχογραφήθηκαν, ενώ κάποιες καταγράφηκαν και σε αρχείο βίντεο και σε αρχείο ήχου.

Κάθε συνέντευξη πραγματοποιήθηκε από ομάδα φοιτητών στη βάση οδηγού ερωτήσεων που συνέταξε η ομάδα με την καθοδήγηση της διδάσκουσας, προσαρμοσμένου στον συγκεκριμένο συνεντευξιαζόμενο. Στη λογική που υπαγορεύει η ημιδομημένη συνέντευξη, η διαχείριση της συνέντευξης από κάθε συνεντευκτή αλλά και η δυναμική που αναπτύχθηκε μεταξύ αυτού και του συνεντευξιαζόμενου διέφερε: άλλοι έμειναν πιστοί στον οδηγό ερωτήσεων, ενώ άλλοι άφηναν τους συνεντευξιαζόμενους να καθοδηγήσουν περισσότερο τη συζήτηση. Επομένως οι συνεντεύξεις διαφέρουν μεταξύ τους και υπάρχει μια ενδιαφέρουσα ποικιλομορφία ως προς τα θέματα που συζητήθηκαν, με ορισμένες

να εμβαθύνουν πολύ και άλλες να καλύπτουν μεγαλύτερο εύρος θεμάτων αλλά με μικρότερο βαθμό λεπτομέρειας.

Η συγκριτική εξέταση των συνεντεύξεων ανέδειξε πολλές κοινές πτυχές μεταξύ των αφηγήσεων αλλά και σημαντικές διαφορές. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία, οι μουσικοί/ αφηγητές δεν θεωρούν τους εαυτούς τους επαγγελματίες αλλά ερασιτέχνες. Κάποιοι από αυτούς γνωρίζουν μουσική θεωρία και νότες ενώ άλλοι όχι. Κύριες πηγές εισοδήματος για αυτούς είναι τα λατομεία, τα εργοστάσια μαρμάρων, οι οικοδομικές και κτηνοτροφικές εργασίες. Όπως επισημαίνεται σε αρκετές συνεντεύξεις εξάλλου, σε ορισμένες περιπτώσεις υπάρχει το ενδεχόμενο χρηματικής αμοιβής, αλλά το ύψος της δεν είναι τόσο ώστε να εξασφαλίζει τον βιοπορισμό του μουσικού.

Για πολλούς αφηγητές, οι μουσικές πρακτικές, τα όργανα, η ενδυμασία και οι χοροί τους αποτελούν κάτι το ξεχωριστό. Τους συνδέουν με τους προγόνους, έχουν για αυτούς ξεχωριστή θέση και επιθυμούν, όπως ορισμένοι ανέφεραν, να προστατέψουν αυτή την παράδοση και να την μεταφέρουν στις επόμενες γενιές αυτούσια. Οι συνεντευξιζόμενοι παίζουν κυρίως όργανα όπως η λύρα, ο νταϊρές, και η γκάντα, ή τραγουδάνε, ενώ ο Κώστας Βλαχογιάννης ασχολείται με τον χορό. Οι περισσότεροι δραστηριοποιούνται μουσικά κατά κύριο λόγο στον τοπικό πολιτιστικό σύλλογο του χωριού τους, ενώ αρκετοί έχουν ή είχαν στο παρελθόν μουσικές σχέσεις εκτός του συλλόγου με άλλα άτομα ή φορείς.

5) Μεθοδολογία

Πριν μιλήσουμε για την μεθοδολογία που εφαρμόστηκε, ας αναφερθούμε πρώτα σε δυο μεθοδολογικά πρότυπα για την χρήση της συνέντευξης στην έρευνα της λαϊκής μουσικής. Η μελέτη *Μουσικές της Θράκης. Μία διεπιστημονική προσέγγιση*(1999) είναι καρπός του ερευνητικού προγράμματος «Καταγραφή, μελέτη και προβολή της μουσικοχορευτικής παράδοσης της Θράκης» που οργανώθηκε από τον Σύλλογο “Οι φίλοι της Μουσικής”. Πρόκειται για μια διεπιστημονική έρευνα η οποία πραγματοποιήθηκε από τον Σεπτέμβριο 1995-Σεπτέμβριο 1999 στην Θράκη, από μια επιστημονική ομάδα με στόχο την μελέτη, καταγραφή και διάδοση του τραγουδιού, της μουσικής, του χορού και της σχέσης

που τα συνδέει. Στη μελέτη παρουσιάζονται ιστορικά ο χορός, η μουσική και το τραγούδι καθώς και τα μουσικά όργανα, οι οργανοπαίκτες, άλλες πτυχές της παράδοσης, οι τεχνικές και διαδικασίες που ακολουθήθηκαν και τέλος τα ευρήματα από αυτές. Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε διαφοροποιήθηκε ανάλογα με το πεδίο μελέτης και η συνέντευξη αποτέλεσε ένα κεντρικό μεθοδολογικό εργαλείο. Έτσι δημιουργήθηκαν συνολικά τέσσερις ομάδες με διαφορετικούς ερευνητικούς στόχους και επίκεντρο το τραγούδι, τη μουσική, το χορό και την ερμηνεία μουσικών στοιχείων. Αρχικά πραγματοποιήθηκε επιτόπια έρευνα ώστε να συλλεχθεί το εθνογραφικό υλικό και να αποκτηθεί μια γενική εικόνα. Στην συνέχεια το υλικό καταχωρήθηκε σε μια ηλεκτρονική βάση δεδομένων όπου και έγιναν οι απομαγνητοφωνήσεις, οι αποδελτιώσεις, η ταξινόμηση, η αξιολόγηση και ανάλυση του υλικού και τέλος η παρουσίαση των ευρημάτων.

Παρατηρούμε ότι το συγκεκριμένο μεθοδολογικό πρότυπο έχει σημαντικές ομοιότητες με τις συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν στο πλαίσιο του μαθήματος Ηχογεωλογικά Τοπία Ι. Αρχικά είναι κοινό το αντικείμενο διερεύνησης, δηλαδή οι λαϊκές μουσικές παραδόσεις του Ελλαδικού χώρου με ιδιαίτερη έμφαση στην μουσική αλλά και σε άλλες πτυχές. Επιπλέον ακολουθήθηκε η μεθοδολογική κατεύθυνση της ποιοτικής έρευνας και ειδικότερα της επιτόπιας έρευνας μέσω της συμμετοχικής παρατήρησης- στη δική μας περίπτωση και μουσικής συμμετοχικής παρατήρησης- και ημιδομημένων συνεντεύξεων. Εξάλλου οι οδηγοί ερωτήσεων του προγράμματος Θράκη (ιδίως των Λιάβα 1999, Κάβουρα 1999) αποτέλεσαν το πρότυπο για τη σύνταξη των οδηγών ερωτήσεων από τους φοιτητές του ΤΜΕΤ, σε πολλές περιπτώσεις ακολουθώντας αυτούσια τη δομή ή/και συγκεκριμένες διατυπώσεις.

Πολύ σημαντική είναι επίσης η μονογραφία της Ρέας Κακαμπούρα(2011) με τίτλο *Αφηγήσεις ζωής. Η βιογραφική προσέγγιση στη σύγχρονη λαογραφική έρευνα*. Στο βιβλίο παρουσιάζεται η ιστορία της βιογραφικής προσέγγισης στην μελέτη των κοινωνικο-πολιτισμικών φαινομένων, η διαδικασία παραγωγής των συνεντεύξεων του Αρχείου Αφηγήσεις Ζωής, η ταξινόμηση τους, μεθοδολογικές τεχνικές για τη συνέντευξη, καθώς και η ερμηνευτική ανάλυση των βιογραφικών αφηγηματικών κειμένων. Η έρευνα και η διεξαγωγή των συνεντεύξεων έχει πραγματοποιηθεί σε

βάθος χρόνου(1989-2006)και αποτέλεσμά της αποτελεί το Αρχείο Αφηγήσεων Ζωής, που στεγάζεται στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Αθηνών και αποτελείται από συνεντεύξεις και τα μεταδεδομένα τους. Σκοπός της έρευνας είναι η αξιοποίηση των συνεντεύξεων για νέες έρευνες πάνω στην βιογραφία. Σε σχέση λοιπόν με τις συνεντεύξεις που εξετάζουμε παρατηρούμε κοινά στοιχεία, ιδίως στις κατηγοριοποιήσεις των ποιοτικών δεδομένων(ταξινόμηση με βάση το τοπικό στοιχείο), στη μεθοδολογία προετοιμασίας(οδηγοί ερωτήσεων), διεξαγωγής της συνέντευξης, στην μεταγραφή(απομαγνητοφωνήσεις) και ανάλυση των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν.

Οι παραπάνω μελέτες αποτελούν σημείο αναφοράς για την ποιοτική έρευνα στο πεδίο του λαϊκού πολιτισμού, παρέχοντας σημαντική μεθοδολογική καθοδήγηση τόσο για τη διεξαγωγή της έρευνας και την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων, όσο και για την διαδικασία της επεξεργασίας, της ανάλυσης και της παρουσίασης των ποιοτικών δεδομένων.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στο παρόν πτυχιακό πρότζεκτ, που αφορά κατά βάση την επεξεργασία και ανάλυση ποιοτικών δεδομένων από ημιδομημένες συνεντεύξεις ήδη πραγματοποιηθείσες, αντλήθηκε κατά κύριο λόγο από τη μελέτη του κοινωνικού επιστήμονα Γιώργου Τσιώλη για τη θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων (2018). Στη μελέτη αυτή προτείνονται πέντε επιμέρους βήματα, τα οποία εφαρμόσαμε στο σώμα των έντεκα συνεντεύξεων, κάνοντας μικρές προσαρμογές με βάση τις ανάγκες και την ιδιαιτερότητα του συγκεκριμένου υλικού.

Αρχικά συγκεντρώθηκε το πρωτογενές υλικό, δηλαδή οι συνεντεύξεις καταγεγραμμένες σε αρχεία ήχου ή βίντεο(ή και τα δύο), καθώς και τα συνοδευτικά κείμενα που παρήγαγαν οι φοιτητές πριν και μετά τη συνέντευξη υπό την επίβλεψη της διδάσκουσας: ο οδηγός ερωτήσεων, οι καρτέλες των συνεντευξιζόμενων, οι αποδελτιώσεις και σε ορισμένες περιπτώσεις οι απομαγνητοφωνήσεις όλης ή μέρους της συνέντευξης. Συγκεντρώθηκαν επίσης τα περιγράμματα των μαθημάτων για τα δυο ακαδημαϊκά έτη, καθώς και η αναλυτική περιγραφή της «Ομαδικής εργασίας τεκμηρίωσης» στο πλαίσιο της οποίας οι φοιτητές καλούνταν να κάνουν

έρευνα των πηγών και να πραγματοποιήσουν στη συνέχεια επιτόπια έρευνα, μουσική συμμετοχική παρατήρηση και ημιδομημένη συνέντευξη με μουσικούς στα χωριά της Δράμας.

Ακολούθησε μια περίοδος εξοικείωσης και κατανόησης του υλικού, που κρίθηκε απαραίτητη δεδομένου του όγκου του. Έπειτα ξεκίνησε η διαδικασία της απομαγνητοφώνησης (βήμα 1^ο, Τσιώλης 2018) για όλες τις συνεντεύξεις, ανεξάρτητα αν υπήρχε ήδη ολόκληρη ή ένα μέρος της. Απομαγνητοφωνήθηκαν συνολικά 11 ώρες και 25 λεπτά ομιλίας, έκτασης περίπου 95,000 λέξεων. Έπειτα έγιναν οι αποδελτιώσεις των συνεντεύξεων, με οδηγό τις αποδελτιώσεις που είχαν ήδη πραγματοποιήσει οι φοιτητές, εδώ διαφοροποιηθήκαμε από την μεθοδολογία αλλά οι αποδελτιώσεις βοήθησαν στην γρήγορη κατανόηση και εύρεση νοημάτων στις συνεντεύξεις. Στη φάση αυτή είχα την ευκαιρία να επιστρέψω στις απομαγνητοφωνήσεις κάνοντας μικροδιορθώσεις, πράγμα πολύ ωφέλιμο καθώς μου επέτρεψε να τις ξαναμελετήσω από την αρχή και να αποκτήσω καλύτερη εποπτεία και κατανόηση του υλικού.

Στην συνέχεια πραγματοποιήθηκε ξεχωριστή επεξεργασία της κάθε συνέντευξης κατά την οποία προστέθηκαν μικροί θεματικοί τίτλοι (υπό τη μορφή σχολίων στο περιθώριο του απομαγνητοφωνημένου κειμένου) προκειμένου να γίνει η διαδικασία της κωδικοποίησης ευκολότερη λόγω του όγκου του υλικού. Η διαδικασία αυτή είχε το χαρακτήρα εξοικείωσης με τα δεδομένα και διερεύνησης, εντοπισμού και συγκέντρωσης των αποσπασμάτων που αντιστοιχούσαν στο κάθε ερευνητικό ερώτημα (βήμα 2^ο, Τσιώλης 2018).

Στη φάση αυτή κρίθηκε αναγκαία η οριστικοποίηση – και ο περιορισμός - των ερευνητικών ερωτημάτων πάνω στα οποία θα στηριζόταν το υπόλοιπο μέρος της έρευνας. Από τα δέκα συνολικά ερευνητικά ερωτήματα που είχαμε διατυπώσει προκαταρκτικά, και τα οποία κάλυπταν μεγάλο μέρος των θεματικών που ήταν κοινές στις έντεκα συνεντεύξεις, καταλήξαμε σε δύο μόνο ερευνητικά ερωτήματα, που εστιάζονταν ειδικότερα σε ζητήματα μουσικής μαθητείας και μετάδοσης. Τα ερωτήματα αυτά αναφέρονται (1) στη μουσική μαθητεία και (2) στη διδασκαλία της μουσικής, από τη σκοπιά πάντα του αφηγητή. Αφορούν δηλαδή την εμπειρία και δράση του (1) ως μαθητή και (2) ως δασκάλου της μουσικής. Η επιλογή δύο μόνο ερευνητικών ερωτημάτων, αν και σήμαινε ότι «θυσιάζαμε» άλλες πολύ

ενδιαφέρουσες θεματικές, ήταν όμως αναγκαία εξαιτίας του μεγάλου όγκου του υλικού που δεν θα ήταν αλλιώς διαχειρίσιμο κατά τα επόμενα βήματα.

Η αλλαγή αυτή πάνω στην μεθοδολογία, αν και αγχωτική δεδομένης της χρονικής στιγμής και του στάδιου της έρευνας στο οποίο έγινε, ήταν όμως απαραίτητη και μας επέτρεψε να σκύψουμε και να εμβαθύνουμε στις θεματικές της μετάδοσης της μουσικής. Μέσα από την διαδικασία της κωδικοποίησης και ακολούθως την διαδικασία δημιουργίας θεμάτων αναδείχθηκαν όλες οι πτυχές και οι παράμετροι των θεματικών αυτών. Επιπλέον η παρουσίαση των δεδομένων έγινε πιο ευχάριστη οπτικά και όχι τόσο χαώδης εφόσον πλέον δεν θα υπήρχαν δέκα διαφορετικοί πίνακες δεδομένων για κάθε μια από τις διαδικασίες που αναφέρονται παρακάτω.

Με βάση αυτά τα δυο ερευνητικά ερωτήματα έγινε η επιλογή των αποσπασμάτων και η τοποθέτηση του υλικού σε πίνακες. Ακολούθησε η δημιουργία σύντομων κωδικών ή εννοιολογικών προσδιορισμών, οι οποίοι να επιτρέπουν τον εντοπισμό νοηματικών μοτίβων και τη γρήγορη κατανόηση αυτών (βήμα 3^ο, Τσιώλης 2018).

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε η μετάβαση από τους κωδικούς στα θέματα, μέσα από τη διαδικασία δημιουργίας θεμάτων (βήμα 4^ο, Τσιώλης, 2018). Αναδείχθηκαν έτσι θέματα μαζί με πεδία και υποπεδία τα οποία συνδέονται με τα ερευνητικά ερωτήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Τέλος στην ενότητα 7 γίνεται η παρουσίαση των ευρημάτων (βήμα 5^ο, Τσιώλης, 2018). Εκεί θα δούμε όλα τα θέματα και τα παρερχόμενα τους, τον τρόπο με τον οποίο προέκυψαν, τις σχέσεις τους μεταξύ τους και με τα ερευνητικά ερωτήματα αλλά και διαφοροποιήσεις. Σκοπός μέσω των θεμάτων να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν.

6) Αποτίμηση της ερευνητικής διαδικασίας

Μέσα από την ερευνητική διαδικασία αποκόμισα οφέλη τόσο σε επίπεδο γνώσεων όσο και σε επίπεδο δεξιοτήτων. Σε επίπεδο γνώσεων, μου ανοίχτηκαν νέοι

ορίζοντες με τον κόσμο της λαϊκής/δημοτική μουσικής δεδομένου ότι προέρχομαι από το περιβάλλον της Ευρωπαϊκής κλασικής μουσικής. Έμαθα πολλές και διαφορετικές πληροφορίες για την λαϊκή παραδοσιακή μουσική. Συγκεκριμένα το πόσο μεγάλες είναι οι διαφορές των διαδικασιών της μαθητείας και της μετάδοσης μεταξύ της λαϊκής και της Ευρωπαϊκής κλασικής μουσικής. Σαν μαθητευόμενος ακόμη και σήμερα η παρτιτούρα ήταν και είναι ένα απαραίτητο εργαλείο για εμένα και η μη χρήση της μου φάνταζε απίθανη, κι όμως δεν είναι. Ακόμη θα ήθελα να αναφερθώ στην οργανογνωσία, καθώς μέσα από τις συνεντεύξεις έμαθα σε βάθος για όργανα τα οποία δεν ήξερα πολλές πληροφορίες και πλέον γνωρίζω και πώς φτιάχνονται. Σε επίπεδο δεξιοτήτων, η τεχνικά ιδιαίτερως απαιτητική απομαγνητοφώνηση των έντεκα συνεντεύξεων με βοήθησε να βελτιωθώ στη δακτυλογράφηση και επεξεργασία κειμένου. Επιπλέον, εξασκήθηκα στη διατύπωση και δόμηση των ιδεών μου και στη σύνταξη ενός επιστημονικού κειμένου, καθώς και στη γρήγορη ανταπόκρισή μου στις απαιτήσεις ενός τέτοιου έργου.

Πέρα από τα οφέλη αυτά, αξίζει να γίνει αναφορά και στις δυσκολίες και τους περιορισμούς που παρουσιάστηκαν κατά την διάρκεια εκπόνησης του πτυχιακού πρότζεκτ. Τα στενά χρονικά περιθώρια που θέτει εκ των πραγμάτων ένα τέτοιο πρότζεκτ δυσκόλεψαν αρκετά την έρευνα, ιδίως όταν πια βρισκόμασταν στα τελευταία βήματα της διαδικασίας και τα περιθώρια άρχισαν να στενεύουν. Παρόλα αυτά όμως η διαδικασία της απομαγνητοφώνησης ήταν για εμένα το πιο δύσκολο κομμάτι της έρευνας, καθώς σε ορισμένες συνεντεύξεις υπήρχαν περισσότεροι από ένας ομιλητές ή δεν ήταν καλή η ποιότητα του ήχου σε συγκεκριμένα σημεία.

Η ερευνητική διαδικασία απαίτησε ευελιξία στην εφαρμογή των μεθοδολογικών προτύπων, αφού όπως προαναφέρθηκε αυτά χρειάστηκε να προσαρμοστούν προκειμένου να προκύψουν τα αποτελέσματα τα οποία αναζητούσαμε και να έχει νόημα η έρευνα. Συγκεκριμένα οι αποδελτιώσεις των συνεντεύξεων ήταν ένα παραπάνω βήμα στην έρευνά μας αφού δεν προτείνεται στο κείμενο του Τσιώλη (2018). Επιπρόσθετα η αναθεώρηση που έγινε στα ερευνητικά ερωτήματα κατά την εκπόνηση του 3^{ου} βήματος(βήμα 3^ο, Τσιώλης2018) κρίθηκε αναγκαία λόγω του στενού χρονικού περιθωρίου και του όγκου του υλικού. Λόγω της προαναφέρουσας προσαρμογής όμως παρατηρούμε ότι υπάρχει

σημαντική απόσταση μεταξύ των κωδικών και των θεμάτων σε σύγκριση με τα παραδείγματα που δίνει ο Τσιώλης. Επομένως θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον να επιστρέψουμε στο υλικό ώστε να ξαναδιαβαστεί και να γίνει μια αναδιάταξη των κωδικών. Αυτό δυστυχώς δεν είναι δυνατόν λόγω του εναπομείναντος χρόνου. Παρόλα αυτά όμως, στην δική μας περίπτωση αναδεικνύεται η διαπίστωση του Τσιώλη ότι τα βήματα 3 και 4 βρίσκονται σε κατάσταση αλληλοδιαμόρφωσης και ανατροφοδότησης.

Τέλος, η βιβλιογραφική επισκόπηση, η οποία κανονικά αποτελεί σημείο εκκίνησης στην έρευνα και παίζει διαμορφωτικό ρόλο στη διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων (βλ. και Τσιώλης 2018), στη δική μας περίπτωση πραγματοποιήθηκε στα τελικά στάδια της έρευνας. Αυτό υπαγορεύτηκε από τη ανάγκη για αποτελεσματική διαχείριση του ογκωδέστατου προς απομαγνητοφώνηση υλικού, ανάγκη που από μόνη της έδινε στο εγχείρημα έναν τεχνικό, εφαρμοσμένο χαρακτήρα. Αν η βιβλιογραφική επισκόπηση είχε γίνει στην αρχή ίσως να σχημάτιζα πιο καθαρή εικόνα για τις προφορικές παραδόσεις και να είμαι καλύτερα προετοιμασμένος για τον εντοπισμό των συναφών με τα ερευνητικά ερωτήματα αποσπασμάτων. Προσωπικά ωστόσο θεωρώ ότι είχε ενδιαφέρον η προσέγγιση που ακολουθήσαμε γιατί η εικόνα μου για τις προφορικές παραδόσεις σχηματίστηκε μέσα από το εμπειρικό υλικό, τις ίδιες τις συνεντεύξεις και τις μαρτυρίες των αφηγητών. Η εκ των υστέρων μελέτη της βιβλιογραφίας μας έκανε να επιστρέψουμε στους κωδικούς και στα θέματα αναπροσαρμόζοντας ελαφρώς κάποια από αυτά, ώστε να πετύχουμε τον εναρμονισμό και την καλύτερη συνομιλία τους με τη βιβλιογραφία

7) Έκθεση των ευρημάτων

Στην συνέχεια επιχειρείται μια ανάλυση των ευρημάτων η οποία είναι οργανωμένη με βάση τα δυο ερευνητικά ερωτήματα: 1) Μουσική μαθητεία και 2) Μουσική διδασκαλία. Παρουσιάζονται τα επιμέρους θέματα και τα πεδία (και σε ορισμένες περιπτώσεις και τα υποπεδία) που προέκυψαν από αυτά. Ακολουθώντας επιχειρείται μια σύντομη αποτίμηση των σχέσεων μεταξύ των δυο ερευνητικών ερωτημάτων.

I) Ερευνητικό ερώτημα 1: Μουσική μαθητεία

Σύμφωνα λοιπόν με όσα αναφέρθηκαν παραπάνω για το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, μουσική μαθητεία, προέκυψαν από την διαδικασία της θεματικής ανάλυσης τα εξής πέντε θέματα: πλαίσια, πηγές, αντικείμενο, διαδικασία, αξιολόγηση. Η κάθε μια από αυτές αποτελείται από πεδία τα οποία φαίνονται αναλυτικά στον Πίνακα 7.

Θέμα 1 - Πλαίσιο

Στο πρώτο θέμα με τίτλο «πλαίσιο», αναδείχθηκαν δυο πεδία, «άτυπο» και «τυπικό». Στο άτυπο πλαίσιο, παρατηρούμε ότι όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι είχαν σχέσεις/επαφές με την μουσική σε πολλά και διαφορετικά επίπεδα. Οι περισσότεροι προέρχονται από οικογένειες με κάποιον μουσικό ή κάποιον που τραγουδούσε, όπως εξάλλου φαίνεται και στους κωδικούς «Μουσικό οικογενειακό περιβάλλον» και «Πρόγονοι της οικογένειας που έπαιζαν/παίζουν μουσική» στον Πίνακα 2.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο μόνος συνεντευξιαζόμενος που δεν είχε κάποιον μουσικό στην οικογένεια ή κάποια μουσική επαφή μέσω αυτής είναι ο Θεόδωρος Γλάβας από το Μοναστηράκι ο οποίος στην συνέντευξή του είπε τα εξής: «Όχι κανείς δεν παίζει από την οικογένειά μου, δεν έχουμε μουσική παράδοση στην οικογένεια είμαι ο μοναδικός, καμία σχέση δηλαδή κανείς ...» (Σ.8). Επίσης το υποπεδίο «Παιδική ηλικία/πρώτα ερεθίσματα» συνδέει το προηγούμενο υπόθεμα με το επόμενο δηλαδή το «Οικογένεια/ Περιβάλλον» με το «Χωριό». Όπως φαίνεται και από τον κωδικό «Το χωριό ως περιβάλλον μουσικής μύησης», ορισμένοι αφηγητές είχαν επαφές με την μουσική στο χωριό, στο πλαίσιο της τοπικής τους παράδοσης, μέσα από δρώμενα που πραγματοποιούν οι πολιτιστικοί σύλλογοι κάθε χρόνο στα οποία συμμετέχει η τοπική κοινότητα και από άλλα επιτελεστικά πλαίσια όπως τα ιδιωτικά γλέντια. Παρατηρούμε λοιπόν ότι όλοι οι

συνεντευξιαζόμενοι είχαν με τους παραπάνω τρόπους επαφές και έκθεση στην μουσική του τόπου τους πριν ξεκινήσει η συστηματική τους ασχολία με την μουσική. Οι σχέσεις των υποπεδίων φαίνονται καλύτερα στον Πίνακα 6. Συνολικά στο πεδίο «άτυπο πλαίσιο» παρατηρήθηκε ότι τόσο στο υποπεδίο «οικογένεια/πρόγονοι» όσο και στο υποπεδίο «χωριό» η επαφή με τη μουσική έγινε σε μικρή ηλικία και για αυτό προκύπτει και το υποπεδίο «Παιδική ηλικία/πρώτα ερεθίσματα» το οποίο σχετίζεται με τα δυο παραπάνω.

Το δεύτερο πεδίο, του «τυπικού πλαισίου», αντιστοιχεί στον Πίνακα 2 με τον κωδικό «τυπική εκπαίδευση». Εδώ εντάσσονται τρία υποπεδία, η «δευτεροβάθμια εκπαίδευση», η «τριτοβάθμια εκπαίδευση» και τα «άλλα». Οι περισσότεροι από τους μουσικούς έχουν φοιτήσει σε Μουσικά Σχολεία δηλαδή σε δευτεροβάθμια εκπαίδευση ενώ μόνο ο Αλέξανδρος Παπουτσής αναφέρθηκε σε μουσικές σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Πολλοί έχουν συμμετάσχει σε εκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιήθηκαν από τους πολιτιστικούς συλλόγους του χωριού τους, από το επιδοτούμενο πρόγραμμα ΝΕΛΕ και σε άλλα τυπικά πλαίσια μάθησης, τα οποία συνολικά εντάσσονται στο υποπεδίο «άλλα».

Συμπερασματικά λοιπόν, στην πλειονότητα οι μουσικοί συνδυάζουν σε κυμαινόμενο βαθμό εμπειρία σε άτυπα και τυπικά πλαίσια μαθητείας, που αποτελούν τα δύο υποπεδία του θέματος «πλαίσιο». Τα υποπεδία αυτά σχετίζονται άμεσα μεταξύ τους. Η κύρια διαφορά τους έγκειται στο ότι στα άτυπα πλαίσια δημιουργήθηκαν κυρίως μουσικές σχέσεις, επαφές και μνήμες, με τη μάθηση/διδασκαλία να μην αποτελεί την κύρια στόχευση, ενώ στα τυπικά πλαίσια η μάθηση/διδασκαλία τίθεται στο επίκεντρο ως η κύρια στόχευση της διαδικασίας.

Θέμα 2 - Πηγές

Οι «πηγές», το δεύτερο θέμα του ερευνητικού ερωτήματος «μουσική μαθητεία», αναφέρεται στο πώς / από πού κάθε μουσικός μαθαίνει το ρεπερτόριο και τις τεχνικές. Τα πεδία που αναδείχθηκαν είναι η ύπαρξη ή μη δασκάλου, η οικογένεια και το τοπικό περιβάλλον, οι ηχογραφήσεις, και η φωνή και τα όργανα

ως πρότυπα. Ως προς το πρώτο πεδίο, πολλοί αφηγητές αναφέρθηκαν στην παρουσία δασκάλου που τους καθοδήγησε, ενώ ορισμένοι δήλωσαν ότι ήταν αυτοδίδακτοι. Στον κωδικό «δάσκαλοι» (βλέπε Πίνακας 2 Ερ.Ερ.1 Διαδικασία κωδικοποίησης) καταγράφονται όλοι οι δάσκαλοι τους οποίους είχαν οι αφηγητές. Ενδιαφέρον εδώ παρουσιάζει ότι κάποιοι από αυτούς θεωρούν ως δασκάλους μέλη της οικογένειας που ήταν/ είναι μουσικοί, δημιουργώντας έτσι μια διασύνδεση με το υποπεδίο «Οικογένεια/Πρόγονοι». Η παρουσία μουσικού ή τραγουδιστή στην οικογένεια έπαιξε σημαντικό ρόλο, ενώ όσοι δεν είχαν κάποιον/κάποια που να γνώριζε ή να θυμάται το ρεπερτόριο έπρεπε να αναζητήσουν άλλες πηγές όπως οι ηχογραφήσεις, διαθέσιμες μέσω της τεχνολογίας. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα λεγόμενα του Θεόδωρου Καλτσάμη, ο οποίος δυσκολεύτηκε να βρει πηγές σε παλαιότερα χρόνια όπου δεν υπήρχε η αντίστοιχη τεχνολογία. Όπως ανέφερε, «και μετά στην πορεία όσο ακούγαμε, αλλά ένα που δυσκολεύτηκα εγώ δεν είναι τώρα που ακούς και βρίσκεις μουσικές και ακούς τραγούδια έτοιμα». Επιπρόσθετα οι ηχογραφήσεις /η τεχνολογία, φαίνονται να αποτελούν μια πολύ σημαντική πηγή, έναν οδηγό για το ρεπερτόριο αλλά και για την εκμάθηση για την οποία θα μιλήσουμε παρακάτω. Ορισμένοι συνεντευξιαζόμενοι έμαθαν αποκλειστικά μέσω των ηχογραφήσεων το ρεπερτόριο της περιοχής τους αλλά και άλλων περιοχών. Τέλος, πολλοί συνεντευξιαζόμενοι αναφέρθηκαν στη σημασία που έπαιξε το τραγούδι και η ακρόαση της φωνής, πέραν της ακρόασης των μουσικών οργάνων, ως πηγή ρεπερτορίου.

Θέμα 3 - Αντικείμενο

Στο θέμα «αντικείμενο» εξετάζεται τι μαθαίνουν οι μουσικοί κατά τη μαθητεία τους. Από τις αναφορές των αφηγητών στο πεδίο «ρεπερτόριο» (βλ. τον κωδικό Διαδικασία μάθησης στον Πίνακα 2) μπορούμε να καταλάβουμε ότι αυτό δεν αποτελεί σημαντικό ζητούμενο κατά τα πρώτα στάδια της διαδικασίας μαθητείας. Αντ' αυτού, η έμφαση βρίσκεται στο πεδίο «τεχνική», δηλαδή στην τεχνική του οργάνου, στο κράτημα, τον χειρισμό και το κούρδισμα του οργάνου. Να γίνει το όργανο φυσικό για τον οργανοπαίκτη ώστε να μπορέσει μετά να κατακτήσει

και να αποδώσει σωστά το ρεπερτόριο. Επομένως διαπιστώνουμε μια σχέση μεταξύ τεχνικής και ρεπερτορίου, στην οποία το δεύτερο φαίνεται να προϋποθέτει το πρώτο. Ακόμη, στο πεδίο «Τοπικό/ Μη τοπικό» καταδεικνύεται ότι όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι αναγνωρίζουν το «τοπικό» ή αλλιώς «Δραμινό» ρεπερτόριο, όπως το ονομάζουν, και το ξεχωρίζουν από το ρεπερτόριο άλλων περιοχών ή από άλλα είδη μουσικής. Συμπληρωματικά εδώ αξίζει να αναφερθεί ότι η αναγνώριση αυτή δεν αφορά απαραίτητα μόνο το ρεπερτόριο αλλά και τα όργανα, την ενδυμασία και όλα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης. Ακόμη ανακύπτει το ζήτημα της διαφοροποίησης μεταξύ των χωριών στην περιοχή της Δράμας και μεταξύ αυτής και άλλων περιοχών. Στα αποσπάσματα γίνονται αναφορές σε δάσκαλους οι οποίοι δεν είναι από την περιοχή της Δράμας ή δεν παίζουν Δραμινή μουσική, με τη Θρακιώτικη μουσική να ανακύπτει συχνά ως η εγγύτερη κατηγορία διαφοροποίησης αλλά και σύγκρισης. Από αυτά τα παραδείγματα μπορούμε να καταλάβουμε την άμεση σχέση του πεδίου «Τοπικό/Μη Τοπικό» με το πεδίο «Τεχνική». Το παρακάτω απόσπασμα είναι ιδιαίτερα ενδεικτικό: «Έμαθα με δάσκαλο, ναι, έμαθα δάσκαλο αλλά ο δάσκαλός μου είναι ένας πολύ καλός γκαϊντατζής, Θράκη όμως καμία σχέση με εδώ με τα δικά μας τα ντόπια και αυτό που μου είχε πει και θα το θυμάμαι για μια ζωή, αυτό μου είχε πει, εγώ δεν θα σου μάθω γκαϊντα θα σου δείξω τον τρόπο, από εκεί και πέρα είναι στο χέρι σου» (Συν.6).Κλείνοντας με το τρίτο θέμα, κάποιοι από τους συνεντευξιαζόμενους έχουνε μαθητεύσει σε, ή ασχοληθεί με άλλα είδη μουσικής και μουσικά όργανα, όπως υποδηλώνει το πεδίο «Άλλα όργανα/μουσικά ιδιώματα». Παρ'όλα αυτά η αναγνώριση της τοπικής μουσικής παράδοσης τονίζεται στο λόγο όλων των μουσικών.

Θέμα 4 - Διαδικασία

Συνεχίζοντας στο θέμα 4, «διαδικασία», όλοι οι μουσικοί φαίνεται να έμαθαν με σχεδόν παρόμοια διαδικασία. Από τις περιγραφές των ομιλητών, όπως π.χ. «χωρίς νότες ή πεντάγραμμο» (Συν.6), και από το συνολικό υλικό παρατηρούμε ότι κανένας τους δεν έμαθε με κάποια συστηματική μέθοδο όπως συμβαίνει σε άλλα είδη μουσικής(με αποκορύφωμα ίσως την Ευρωπαϊκή κλασική μουσική), αλλά προφορικά, ακόμα και αν τυχαίνει να είχαν επίσης μαθητεία ή εμπειρία σε άλλο

είδος μουσικής με διαφορετικό σύστημα. Η έλλειψη συστηματικής μεθόδου φαίνεται μάλιστα να χαρακτηρίζει ακόμη και την τυπική εκπαίδευση στην οποία ήδη αναφερθήκαμε. Έτσι φαίνεται η διασύνδεση μεταξύ των θεμάτων «διαδικασία» και «πλαίσιο» εφόσον η διαδικασία μάθησης παραμένει η ίδια ανεξάρτητα πλαισίου.

Σχεδόν όλοι οι μουσικοί είναι ως ένα βαθμό αυτοδίδακτοι, ενώ κάποιои έχουν μαθητεύσει σε δάσκαλο ή δάσκαλους. Εδώ παρατηρήθηκε ότι ανεξαρτήτως δασκάλου πρέπει να υπάρξει και ατομική προσπάθεια από τους μουσικούς για να μάθουν. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να επιθυμεί κανείς να μάθει ή, σύμφωνα με μαρτυρίες, να έχει κανείς το «μεράκι»(Συν.6),(πεδίο «Επανάληψη/επιμονή/καθημερινή μελέτη»).Ακόμη οι συνεντευξιαζόμενοι μίλησαν για τη διαρκή εξέλιξη, το γεγονός δηλαδή ότι η μάθησή τους δεν σταματάει ποτέ καθώς μετά από ένα σημείο μπορούν να παίξουν τα πάντα κυρίως μέσω του ακούσματος(το «κλέψιμο»,Συν.3).

Η διαδικασία εκμάθησης, είτε γίνεται με δάσκαλο ή χωρίς, είναι εμπειρική με την ακρόαση, την μίμηση, την επανάληψη και το «κλέψιμο» τεχνικών ή ρεπερτορίου από τον δάσκαλο ή άλλους μουσικούς να αποτελούν τα βασικά μέσα. Αναδεικνύεται έτσι μια άτυπη αλληλουχία στη διαδικασία εκμάθησης, ξεκινώντας από την ακρόαση της πηγής(δάσκαλος, τεχνολογία, παππούς κ.λ.π.), περνώντας στη μίμηση αυτής στο όργανο και απαιτώντας στη συνέχεια την επανάληψη. Στο θέμα «πηγές» (θέμα 2), η παρούσα έρευνα καταδεικνύει ότι ορισμένοι από τους μουσικούς έμαθαν μουσική σχεδόν αποκλειστικά με την χρήση ηχογραφήσεων. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι η διαδικασία μάθησης παραμένει σε μεγάλο βαθμό κοινή ανεξαρτήτως της πηγής και της παρουσίας ή μη δάσκαλου, και ότι ιδιαίτερα σημαντική είναι η ακρόαση. Το μάθημα με δάσκαλο είναι εμπειρικό ή, όπως ανέφερε ο Αλέξανδρος Παπουτσής, «βλέπεις και κάνεις»(Συν.9). Το γεγονός ότι δεν υπάρχει ακριβές σύστημα στη διδασκαλία όπως αναφέρθηκε και ότι οι περισσότεροι από τους δάσκαλους των αφηγητών δεν ήξεραν μουσική θεωρία ή νότες σκιαγραφεί τα χαρακτηριστικά μίας διαδικασίας κατά βάση εμπειρικής και προφορικής. Σύμφωνα με μία μαρτυρία, «...πήγαινα στον Αβραάμ και με έλεγε με έδειχνε έτσι, έτσι κατέβασε το δάχτυλο πιο κάτω. Δεν ήξερε ο άνθρωπος να το

εξηγήσει ότι πάνε στη παρακάτω νότα με έλεγχο με το δάχτυλο κατέβα κάτω»
(Συν.3).

Θέμα 5 - Αξιολόγηση

Οι συνεντευξιζόμενοι αναφέρθηκαν στα χαρακτηριστικά και τις διαφορές μεταξύ του καλού δάσκαλου και του καλού μουσικού. Μιλώντας από τη σκοπιά του μαθητή, ανέφεραν τα στοιχεία που θεωρούν ότι πρέπει να έχει ένας καλός δάσκαλος όπως η υπομονή ή το χάρισμα. Το συγκεκριμένο θέμα/ πεδίο συνδέεται επίσης με τα πεδία και θέματα του Ερευνητικού ερωτήματος 2, όπως θα δούμε αναλυτικά παρακάτω.

II) Ερευνητικό ερώτημα 2:

Στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, μουσική διδασκαλία, εξετάζονται τα θέματα, τα πεδία και οι σχέσεις που προέκυψαν σχετικά με το ρόλο των αφηγητών ως δασκάλων μουσικής. Από τη διαδικασία της θεματικής ανάλυσης προέκυψαν τα εξής τρία θέματα: αντιλήψεις, πρακτικές/μέθοδοι, μαθητές και πλαίσια.

Θέμα 1 - Αντιλήψεις

Στο πρώτο θέμα, οι συνεντευξιζόμενοι μίλησαν για την σημασία της έκθεσης ενός παιδιού στην μουσική από μικρή ηλικία(πεδίο «Η σημασία της έκθεσης από μικρή ηλικία»), καθώς έτσι εξοικειώνεται με την μουσική και αποκτάει μαζί της μια ιδιαίτερη σχέση. Όταν μάλιστα η μουσική επαφή προέρχεται από την οικογένεια, η μουσική γίνεται αναπόσπαστο μέρος της ζωής του. Βλέπουμε εδώ μια σύνδεση με το ερευνητικό ερώτημα 1, τόσο με τα υποπεδία «Παιδική ηλικία/πρώτα ερεθίσματα» και «Οικογένεια/Πρόγονοι» του πρώτου θέματος («Πλαίσιο»), όσο και με το πεδίο «Ασχολία/ παιχνίδι από μικρή ηλικία» του τέταρτου θέματος («Διαδικασία»). Όπως οι ίδιοι είχαν επαφές από μικρή ηλικία έτσι θεωρούν ότι αυτές είναι σημαντικές και για τους μαθητές τους, και όταν αυτά τα ερεθίσματα προέρχονται από το οικογενειακό περιβάλλον δύσκολα κάποιος τα αποχωρίζεται στο υπόλοιπο της ζωής του.

Επίσης οι συνεντευξιαζόμενοι επισήμαναν ότι ο κάθε μαθητής είναι διαφορετικός (πεδίο «Ο κάθε μαθητής διαφέρει»). Στο συγκεκριμένο πεδίο γίνεται αναφορά στο ταλέντο: ένας μαθητής με ταλέντο θα μάθει πιο γρήγορα από έναν άλλον, και άρα είναι σημαντικό ο δάσκαλος να έχει υπομονή σε περίπτωση που ο μαθητής μαθαίνει αργά. Εδώ παρατηρούμε την σύνδεση με το πεδίο «Διαφορά καλού μουσικού/ Καλού δασκάλου» στο πέμπτο θέμα («Αξιολόγηση») του Ερευνητικού ερωτήματος 1, όπου και εκεί αναφέρθηκε η υπομονή ως καλό χαρακτηριστικό ενός δασκάλου.

Ορισμένοι από τους αφηγητές που δραστηριοποιούνται και ως δάσκαλοι αναφέρουν ότι δεν έχουν μαθητές παρόλο που θα ήθελαν να έχουν. Θεωρούν ότι αυτό οφείλεται στους ίδιους, ή/και στις σημερινές συνθήκες, ή/και – στην περίπτωση που συμβαίνει να μην υπάρχουν μαθητές στο χωριό τους - στις αποστάσεις μεταξύ των χωριών. Στον κωδικό «Δάσκαλοι» του πρώτου ερευνητικού ερωτήματος (βλ. Πίνακας 2), υπήρχαν ορισμένοι μουσικοί που είχαν δάσκαλους από διαφορετικές περιοχές οπότε πάλι βλέπουμε συνάψεις μεταξύ των ερωτημάτων και των επιμέρους θεμάτων / πεδίων τους. Αναδεικνύεται η σημασία των δικτύων και των γεωγραφικών σχέσεων σε μια προφορική παράδοση.

Μεταξύ των συνεντευξιαζόμενων, ο μόνος που δήλωσε ότι δεν διδάσκει ήταν ο Στέργιος Δεμίσης. Έχει ενδιαφέρον ότι δεν επικαλέστηκε την έλλειψη μαθητών αλλά το γεγονός ότι ο ίδιος δεν θεωρεί τον εαυτό του καλό δάσκαλο, λέγοντας χαρακτηριστικά: «νομίζω πως δεν είμαι καλός δάσκαλος, νομίζω πως κάποιος άλλος θα ήταν καλύτερος δάσκαλος από μένα και ας μην παίζουν καλύτερα από μένα. Αυτό πρέπει να το έχεις, πιστεύω, την διδασκαλία πρέπει να την έχεις». Επομένως βλέπουμε πώς οι αντιλήψεις του για την διδασκαλία ήταν καθοριστικές στην απόφασή του να μην διδάσκει. Επίσης παρατηρούμε τη διασύνδεση με το πεδίο «Διαφορά καλού μουσικού/ Καλού δασκάλου» στο πέμπτο θέμα («Αξιολόγηση») του Ερευνητικού ερωτήματος 1, όπου επίσης ανέκυψε το χαρακτηριστικό του «χαρίσματος» ως βασικό στοιχείο του καλού δασκάλου.

Θέμα 2 - Πρακτικές/Μέθοδοι διδασκαλίας

Συνεχίζοντας στο δεύτερο θέμα, παρατηρείται μεγάλος βαθμός αντιστοιχίας μεταξύ της διαδικασίας με την οποία οι αφηγητές διδάχθηκαν και διδάσκουν. Η διδασκαλία τους φαίνεται να βασίζεται στις ίδιες αρχές με τις οποίες μάθανε και οι ίδιοι όπως περιγράφηκαν παραπάνω(4^ο θέμα, «Διαδικασία» του Ερ.Ερ.1). Αυτές οι αρχές στηρίζονται στην ακρόαση, τη μίμηση, την εμπειρική μάθηση, την προφορικότητα, χωρίς συστηματική μέθοδο διδασκαλίας, πεντάγραμμο ή νότες. Επιπλέον το πεδίο «Χειρισμός οργάνου/ όχι ρεπερτόριο» συνδέεται άμεσα με το πεδίο «Τεχνική» (3^ο θέμα, «Αντικείμενο») του πρώτου ερευνητικού ερωτήματος, όπου η έμφαση βρίσκεται επίσης στην τεχνική και όχι στο ρεπερτόριο. Οπότε και εδώ παρατηρούμε ότι ακολουθούνται παράλληλες κατευθύνσεις στη διδασκαλία με εκείνες της μαθητείας.

Θέμα 3 - Μαθητές και πλαίσια

Στο πεδίο «πλαίσια» του τρίτου θέματος, που θα μπορούσε να αποτελεί ξεχωριστό θέμα αν οι αναφορές σε αυτό ήταν πλουσιότερες, παρατηρήθηκε ότι τα πλαίσια διδασκαλίας είναι σχεδόν τα ίδια με τα πλαίσια όπου οι ίδιοι οι αφηγητές διδάχτηκαν μουσική, όπως για παραδείγματα μουσικά σχολεία, οι σύλλογοι, το σπίτι. Επιπρόσθετα τα δυο υποπεδία του πεδίου «δάσκαλοι», «ενεργή» και «ανενεργή διδασκαλία», επισημαίνουν την σχέση των αφηγητών με τη διδασκαλία την περίοδο διεξαγωγής της συνέντευξης. Ανεξαρτήτως αν είχαν μαθητές εκείνη τη στιγμή(ενεργή διδασκαλία), οι περισσότεροι από τους αφηγητές είχαν κάποια στιγμή στο παρελθόν διδάξει, έστω και έναν μαθητή. Για το λόγο αυτό, όπως φαίνεται και στο σχετικό πίνακα (βλ. Πίνακας 7), οι δύο κατηγορίες έχουν ενταχθεί στο ίδιο πεδίο («Μαθητές») ως υποπεδία του. Οι μαθητές φαίνεται να ανήκουν σε διαφορετικές ηλικιακές ομάδες (μικροί και μεγάλοι), ενώ αναφορά έγινε επίσης σε μία μαρτυρία σε αγόρια και κορίτσια μαθητές/-τριες.

III) Συγκριτικός σχολιασμός

Η προσεκτική συγκριτική εξέταση των ευρημάτων που προέκυψαν από τις δυο διαδικασίες της κωδικοποίησης και δημιουργίας θεμάτων, υπογραμμίζει τη στενή σχέση μεταξύ του τρόπου με τον οποίο οι συνεντευξιαζόμενοι έμαθαν μουσική και του τρόπου με τον οποίον την διδάσκουν, και κατά συνέπεια, μεταξύ των δυο ερευνητικών ερωτημάτων. Υπάρχουν πολλές κοινές αντιλήψεις μεταξύ των αφηγητών πάνω στο ζήτημα της διδασκαλίας, και προσωπικά μου έκανε μεγάλη εντύπωση η έμφαση όλων των συνεντευξιαζόμενων στην θέληση για μάθηση. Σχεδόν όλοι, μιλώντας για τη μαθητεία ή για τη διδασκαλία, αναφέρθηκε αν στη σημασία του να θες να μάθεις και να διδάξεις ή, όπως το έθεσε ένα αφηγητής, «η παράδοση βγαίνει από μέσα σου» (Συν.6).

Βιβλιογραφία

Κάβουρας, Παύλος. 1999. «Η βιογραφία ενός λαϊκού οργανοπαίκτη: Εθνογραφική επιτόπια έρευνα, ερμηνεία και μυθοπλασία». Στο *Μουσικές της Θράκης. Μία διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος*, σελ.341-438. Αθήνα: Σύλλογος οι Φίλοι της Μουσικής- Ερευνητικό πρόγραμμα «Θράκη».

Κακάμπουρα, Ρέα. 2011. *Αφηγήσεις ζωής. Η βιογραφική προσέγγιση στη σύγχρονη λαογραφική έρευνα*. Αθήνα: Διάδραση.

Κιουρτσάκης, Γιάννης. 1983. *Προφορική παράδοση και ομαδική δημιουργία: το παράδειγμα του Καραγκιόζη*. σελ. 20-61,145-161. Αθήνα. Κέρδος.

Λιάβας, Λάμπρος.1999.« Η μουσική έρευνα της Θράκης : Η βιογραφία ενός λαϊκού οργανοπαίκτη: Εθνογραφική επιτόπια έρευνα, ερμηνεία και μυθοπλασία». Στο *Μουσικές της Θράκης. Μία διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος*, σελ. 269-338.Αθήνα: Σύλλογος οι Φίλοι της Μουσικής- Ερευνητικό πρόγραμμα «Θράκη».

Μαζαράκη, Δέσποινα. 1984[1959]. *Το λαϊκό κλαρίνο στην Ελλάδα*. Αθήνα: Κέρδος.

Nettl, Bruno.2005.*Εθνομουσικολογία: Τριάντα ένα ζητήματα και έννοιες*. Αθήνα: Νήσος.

Λητώ, Τσέκουρα (επιμ.). 1999. *Μουσικές της Θράκης. Μία διεπιστημονική προσέγγιση: Έβρος*. Αθήνα: Σύλλογος οι Φίλοι της Μουσικής-Ερευνητικό Πρόγραμμα«Θράκη».

Πολίτης, Αλέξανδρος. 2011. *Το δημοτικό τραγούδι*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.

Τσιώλης, Γιώργος. 2018. «Η θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων». Στο *Ερευνητικές διαδρομές στις κοινωνικές επιστήμες: Θεωρητικές- Μεθοδολογικές συμβολές και μελέτες περίπτωσης*, επιμέλεια Γιάννης Ζαϊμάκης, 97-125. Πανεπιστήμιο Κρήτης: Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης & Εφαρμοσμένης Κοινωνικής Έρευνας.

Παραρτήματα

Πίνακας 1:Κατάλογος Συνεντεύξεων

Αυξ./Αρ.	Συνεντευξιζόμενος	Συνεντευκτής	Ημερομηνία συνέντευξης	Τόπος Συνέντευξης	Μέλη ερευνητικής ομάδας	Διάρκεια (λεπτά)
Σ1	Νίκος Σταυρίδης	Τσακίριδου Αναστασία	19/11/2017	Ξηροπόταμος Δράμας	Γκίκα Χρυσάνθη Βαρβέρης Αστέρης Ζώγαλη Ειρήνη Αλατζίδου Πασχαλίνα Τσακίριδου Νατάσσα	30'
Σ2	Στέργιος Δεμίσης	Τσακίριδου Αναστασία	19/11/2017	Ξηροπόταμος Δράμας	Γκίκα Χρυσάνθη Βαρβέρης Αστέρης Ζώγαλη Ειρήνη Αλατζίδου Πασχαλίνα Τσακίριδου Νατάσσα	114'
Σ3	Καλτσάμης Θεόδωρος	Σιάχος Άγγελος	Σιάχος Άγγελος	Πύργοι Δράμας	Σιάχος Άγγελος Τριανταφυλλίδης Περικλής Γουγουλάκη Νικολέττα Μάνος Θανάσης	85'
Σ4	Κυριακίδης Γιώργος	Τσακίριδου Αναστασία	19/11/2017	Ξηροπόταμος Δράμας	Γκίκα Χρυσάνθη Βαρβέρης Αστέρης Ζώγαλη Ειρήνη Αλατζίδου Πασχαλίνα Τσακίριδου Νατάσσα	49'
Σ5	Μάρκος Παύλου	Μεθυμάκη Νεκταρία	25/11/2017	Βώλακας Δράμας	Μπαντής Βαγγέλης Χατζηβασιλείου Αγγελική Δημητρακοπούλου Φιλέλια Μεθυμάκη Νεκταρία Χριστοπούλου Βασιλική	43'
Σ6	Γραμμάτης Κωνσταντίνος(κύριος πληροφορητής)	Κωνσταντίνου Αννίτα	3/12/2017	Καλή Βρύση Δράμας	Καρανάσιος Θάνος Μητσάτσικας Θανάσης Κωνσταντίνου Ανίτα Παράσχος Πάρης Σάκουλας Παναγιώτης Καραδήμας Αποστόλης	93'
Σ7	Δεμίση Κατερίνα	Αθανασίου Ιωάννης	8/12/2018	Ξηροπόταμος Δράμας	Δημητρακόπουλος Τέλης Αθανασίου Γιάννης Μπιτζίδου Μελίνα Πετρίδου Κυριακή Yilmaz Berkay	28
Σ8	Γλάβας Θεόδωρος	Λαζαρίδης Παναγιώτης	25/11/2018	Μοναστηράκι Δράμας	Λαζαρίδης Παναγιώτης Ασαρτζής Γιώργος Μελινιώτης Γιώργος Ξενούδης Σάκης	86'
Σ9	Παπουτσής Αλέξανδρος	Κυπριανός Μιχαήλ	9/12/2017	Μοναστηράκι Δράμας	Κρόμπας Νικήτας Μόκα Κατερίνα Κυπριανού Μιχάλης Φανιουδάκη Ελένη Σιδηρόπουλος Τάσος	60

Σ10	Βλαχογιάννης Κώστας	Τσακίριδου Αναστασία	19/11/2017	Ξηροπόταμος Δράμας	Γκίκα Χρυσάνθη Βαρβέρης Αστέρης. Ζώγαλη Ειρήνη Αλατζίδου Πασχαλίνα Τσακίριδου Νατάσσα	36'
Σ11	Παππούς Γιάννης	Μιχάηλ Κυπριανού	9/12/2017	Μοναστηράκι Δράμας	Κρόμπας Νικήτας Μόκα Κατερίνα Κυπριανού Μιχάλης Φανιουδάκη Ελένη Σιδηρόπουλος Τάσος	31'

Πίνακας 2: Διαδικασία κωδικοποίησης - Ερευνητικό Ερώτημα 1

Πίνακας 2: Διαδικασία κωδικοποίησης	
Ερευνητικό ερώτημα 1: Μουσική μαθητεία	
<p>Σ1: Εγώ παίζω γκάντα ξεκίνησα από δέκα χρονών εδώ στο χωριό στον Ζήση τον Ζαμαδάνη έχει σημασία αυτό που λέω ο άνθρωπος ήταν εμπειροτέχνης δεν γνώριζε νότες αλλά ήξερε την γκάντα καλά να παίζει ως πούμε. Σαν παίκτης ήταν πολύ καλός, είναι στην αφάνεια βέβαια και μετά συνέχισα στο μουσικό σχολείο της Δράμας χωρίς να αλλοιώσω το παίξιμο και να πάρω στοιχεία Θρακιώτικα από εκεί γιατί ο δάσκαλος δεν μπορούσε να μου δώσει αυτό που ήθελα. Εγώ να μάθω για Δράμα κοιτάξα μετά μόνος μου να συνεχίσω από καταγραφές κι από δικιά μου έρευνα γιατί δυο περιοχές Θράκη με Δράμα έχουμε λίγο τη τάση εδώ να τις μπερδεύουμε σε όλα τα όργανα εν ολίγοις αυτό.</p>	<p>Διαδικασία μάθησης(μαθητεία με εμπειροτέχνη δάσκαλο-δεν ήξερε νότες)</p> <p>Δάσκαλοι(Ζήσης Ζαμαδάνης)</p> <p>Τυπική μουσική εκπαίδευση(μουσικό σχολείο)</p> <p>Αυτοδιδασκαλία (Δραμινό* χρώμα-μέσα από καταγραφές και προσωπική έρευνα)</p> <p>*Δραμινό εννοώντας το τοπικό χαρακτηριστικό ηχόχρωμα της γκάντας στην Δράμα</p> <p>Τοπικό-Δραμινό/Μη Δραμινό-Μη τοπικό</p>
<p>Σ1: Τελείως εμπειρικά και μπακαλίστικα μπορούμε να πούμε, δηλαδή έπαιζε μπροστά μου και έλεγε δεσ δεσ τι κάνουν τα δάχτυλά μου θα κάνεις αυτό θα το κάνεις εδώ, αυτό θα το κάνεις εκεί, δεν ήξερε από νότες δεν ήξερε τι παίζει και κατά κάποιο τρόπο αυτό είναι και λίγο καλό μπορούμε να πούμε γιατί σε αναγκάζει να ακούς πάρα πολύ</p>	<p>Διαδικασία μάθησης(με δάσκαλο, εμπειρική-δες και κάνε, μέσω της μίμησης, χωρίς νότες, με το άκουσμα)</p>
<p>Σ1: Πιο μηχανικά πιο μηχανικά ενώ εκεί άκουγες τον δάσκαλο κι αν είχες και εσύ όντως ταλέντο τα άρπαζες και μάθαινες και αν ο δάσκαλος ήταν καλά και εσύ μπορούσες να τον μιμηθείς καλά γινόσουν και εσύ ένας πολύ καλός μουσικός αυτό.</p>	<p>Διαδικασία μάθησης(με δάσκαλο, μέσω του ακούσματος, το "κλέψιμο" από τον δάσκαλο, μίμηση)</p>
<p>Σ2: Κάποιος φίλος μίλησε για γονιδιακή μνήμη και μπορεί να ισχύει μπορεί να ισχύει αλλά εγώ πιστεύω κυρίως πώς είναι πώς θα μεγαλώσει ένα παιδί πώς θα μεγαλώσεις ένα παιδί. Αν ένα παιδί ζήσει σε ένα περιβάλλον με κεμενέδες, νταρέδες και γκάντες κάποια στιγμή θα την φάει την φλασιά νομίζω είτε στην εφηβεία είτε μεγαλύτερος έτσι πιστεύω, μπορεί και όχι αλλά νομίζω είναι το πώς θα μεγαλώσει το παιδί σίγουρα θα μετρήσει το ότι κάποιος από τους προγόνους του ήτανε μουσικοί αλλά μετράει νομίζω και το πώς μεγαλώνει κάποιος άνθρωπος εγώ μεγάλωσα έτσι δεν θυμάμαι να παίζω με παιχνίδια δηλαδή θυμάμαι να παίζω με νταρέδες και με λύρες.</p>	<p>Μουσικό οικογενειακό περιβάλλον(σημαντικότητα στον τρόπο που μεγαλώνεις και όχι στο αν υπάρχουν μουσική στην οικογένεια)</p> <p>Ασχολία/Παιχνίδι με την μουσική από μικρή ηλικία</p>
<p>Σ2:Εγώ έπαιξα πρώτη φορά σε παράσταση επτά χρονών, ήξερα να παίζω νταρέ μου άρεσε πάρα πολύ, νταρετζής αισθάνομαι ακόμη και σήμερα αισθάνομαι νταρετζής και νταρετζής τουλάχιστον, απλά εννιά δέκα χρονών όταν έχεις τον παππού και παίζει λύρα έμαθα να παίζω με... εύκολα νομίζω εύκολα έμαθα να παίζω λύρα.</p>	<p>Πρόγονοι της οικογένειας που έπαιζαν-παίζουν μουσική/όργανο(λύρα) ως βασική μουσική πηγή</p> <p>Ασχολία/Παιχνίδι με την μουσική από μικρή ηλικία</p>

<p>Σ2: Είχα την τύχη να έχω από κάτω τον παππού να πηγαίνω άμεσα αλλά μην νομίζεις ότι καθόμουν με τις ώρες στον παππού, μου έδινε εργασία για το σπίτι γιατί ήταν πολύ δύσκολος κριτής, πάρα πολύ.</p>	<p>Μουσικό οικογενειακό περιβάλλον Διαδικασία μάθησης(εργατικότητα, επιμονή)</p>
<p>Σ2: Είδα ότι ο Θανάσης έπαιζε, είδα ότι ο πρόεδρος του συλλόγου και αυτός κουτσοέπαιζε και εγώ δεν μπορούσα να παίξω, την ίδια μέρα πήγα στον παππού και του είπα δώσε μου μια καλή λύρα να ξεκινήσω να κάνω πρόβες. Περιττό να σου πω ότι το επόμενο εξάμηνο κάθε μέρα τρεις με τέσσερις ώρες κάθε μέρα έπαιζα λύρα και σε τέσσερις πέντε μήνες έπαιξα και σε παράσταση να σακατεύτηκα πολύ, το πήρα εγωιστικά απλά όλα μου ήρθανε παίζοντας μου ήρθανε όλα αυτό.</p>	<p>Σημασία επιμονής στην καθημερινή μελέτη</p>
<p>Σ2: Διδάσκεις ; Α:Όχι νομίζω πως δεν είμαι καλός δάσκαλος, νομίζω πως κάποιοι άλλοι θα ήταν καλύτεροι δάσκαλοι από μένα και ας μην παίζουν καλύτερα από μένα. Αυτό πρέπει να το έχεις, πιστεύω, την διδασκαλία πρέπει να την έχεις, θεωρώ τον εαυτό μου έναν μέτριο προς καλό οργανοπαίκτη στο δικό μας το όργανο αλλά με θεωρώ κάκιστο δάσκαλο γιατί δοκίμασα να διδάξω.</p>	<p>Διαφορά καλού μουσικού/καλού δασκάλου(χάρισμα διδασκαλίας)</p>
<p>Σ2: Είναι μια ολοκληρωτικά οικογενειακή δουλειά που δηλαδή παίζω εγώ λύρα, ο πατέρας μου με την γυναίκα μου παίζουν ντερέ και η μητέρα μου τραγουδάει και αυτά που πήραμε τα πήραμε από τον παππού και από την γιαγιά τις πληροφορίες τις μουσικές και τις τραγουδιστικές</p>	<p>Διαδικασία/Πηγές εκμάθησης ρεπερτορίου(παππούς , γιαγιά)</p>
<p>Σ3: τα πρώτα τα ακούσματα που έχω ακούσει και με ερέθισαν είπα ... είπα ο πατέρας μου ήταν ψάλτης, ο παππούς τραγουδούσε αλλά είχαμε και απ' το σόι είχαμε τον αδελφό της γιαγιάς που έπαιζε λύρα βέβαια εγώ δεν τον πρόλαβα και ο θείος του παππού έπαιζε γκάιτνα</p>	<p>Το πρώτο ερέθισμα/επαφή με την μουσική(τραγουδι, λύρα, γκάιτνα) Πρόγονοι της οικογένειας που έπαιζαν μουσική(πατέρας, παππούς, θείος κ.λ.π.) Μουσικό οικογενειακό περιβάλλον</p>
<p>Σ3: ήταν από το Ξηροπόταμο ο συγχωρεμένος ο Δεμίσης και ο Αρναούτης Αρναούτης Γιώργος λεγόταν και ο Αβραάμ ο γνωστός παίζανε σε ένα γάμο και ήταν στο προαύλιο του παλιού σχολείου, παίζανε και εκεί που γινόταν το γλέντι πήγα εγώ και έφυγα απ' τους γονείς μου καρφώθηκα στα όργανα μπροστά έρχεται λέει ο πατέρας μου στη μητέρα μου πάνε πάρτον εγώ με παίρνουν που λες όπως ... κάτσε εδώ πέρα τι κάνεις εκεί μου λέει ο μπαμπάς στα όργανα, ξανά ξαναπήγα εγώ με κέρδισε η λύρα, τα όργανα και από εκείνη την ημέρα άρχισα στους γονείς με θα με πάρετε λύρα θα μου πάρετε λύρα</p>	<p>Το πρώτο ερέθισμα/επαφή με την μουσική(τραγουδι, λύρα, γκάιτνα) Το χωριό ως περιβάλλον μουσικής μύησης</p>
<p>Σ3:... ο παππούς τραγουδούσε βέβαια δεν ζει τώρα και η μητέρα μου ακόμα και ο μπαμπάς αλλά με το πεθερό μου μαζί παίζουμε με συνοδεύει στο όργανο και τραγουδάει και αυτός και η πεθερά μου λίγο λίγο όλοι.</p>	<p>Πρόγονοι της οικογένειας που έπαιζαν-παίζουν μουσική(παππούς, μητέρα, πατέρας κ.λ.π.) Μουσικό οικογενειακό περιβάλλον(παππούς, πατέρας, πεθερός, πεθερά)</p>

<p>Σ3: Στην αρχή έπαιζα έτσι δίχως να είναι κουρδισμένη αλλά νομίζω ότι μου έκανε καλό γιατί συνήθισα το δοξάρι με το χέρι και έρχεται το ογδόντα τρία με τη ΝΕΛΕ κάτι μαθήματα της ΝΕΛΕ που ήταν έστειλε η ΝΕΛΕ μουσικούς στα χωριά και μας έμαθε ο πρώτος δάσκαλος μου δηλαδή στην ουσία ήταν ο Γιώργος ο Τουλούμης ο συγχωρεμένος μας έδειξε έξι μήνες. Τελικά τελειώσαμε το πρόγραμμα αυτό της ΝΕΛΕ και μας άφησε έξι μήνες πρόλαβα θυμάμαι να μάθω δυο τραγούδια αλλά δεν ήξερα να κουρδίζω το όργανο</p>	<p>Διαδικασία μάθησης(χωρίς δάσκαλο/αυτοδιδασκαλία , μόνο με το δοξάρι, μόνο τραγούδια όχι το κούρδισμα)</p> <p>Τυπική μουσική εκπαίδευση(επιδοτούμενο πρόγραμμα ΝΕΛΕ)</p> <p>Δάσκαλοι(Γιώργος Τουλούμης)</p> <p>Διαδικασία/Πηγές εκμάθησης ρεπερτορίου(δάσκαλος)</p>
<p>Σ3: Πήγαμε γυμνάσιο στην Πετρούσα εκεί ήταν απ' τη Πετρούσα ήταν ο Παπαθανάσης Κατσούρας ένας πολύ καλός οργανοπαίκτης τον οποίο θεωρώ ότι ο Αβραάμ, ο Αρναούτης και ο Κατσούρας ήτανε τρεις οργανοπαίκτης που ήταν οι καλύτεροι ,ε είχε σχέση με τους Πύργους πήγαινα εκεί στο σπίτι μου κούρδιζε τη λύρα και με έδειχνε συγχρόνως αν και ήταν δύσκολος άνθρωπος, ήταν λίγο παράξενος δεν έδειχνε στους υπόλοιπους τώρα εμένα με συμπάθησε γνώριζε το παππού και τη γιαγιά. Τελικά έμαθα πολλά τραγούδια από αυτόν και μετά όταν τη λύρα μου την πήρα άλλαξε πολλές λύρες... Τελικά αφού απολύθηκα πήγαινα και στον Αβραάμ με έδειχνε και ο Αβραάμ από ένα τραγούδι και στην ουσία από τρεις ανθρώπους τρεις δάσκαλοι ήτανε ο Τουλούμης ο Γιώργος , ο Παπαθανάσης ο Κατσούρας και ο συγχωρεμένος ο Αβραάμ και μετά στην πορεία, όσο ακούγαμε, αλλά ένα που δυσκολεύτηκε εγώ ήταν ότι δεν είναι τώρα που ακούς και βρίσκεις μουσικές και ακούς τραγούδια έτοιμα.</p> <p>...αλλά εγώ το κακό ότι δεν είχα να ακούσω ένα οργανοπαίκτη πώς το παίζει παράδειγμα το τραγούδι να μου το δείξει έτοιμο και ό,τι έβγαζα το έβγαζα από τη φωνή, άκουγα τον παππού που τραγουδούσε με έλεγε να έτσι τραγουδιέται το τραγουδούσε και εγώ το έβγαζα στη λύρα.</p> <p>...και συνέχισα και εγώ μεγαλώνοντας ανακάλυπτα τραγούδια τα οποία ρωτούσα τον παππού μου, πώς είναι αυτό εδώ πέρα, και αρχίσανε και τα θυμόντουσαν.</p>	<p>Διαδικασία μάθησης(με δάσκαλο, τραγούδια ,κούρδισμα)</p> <p>Δάσκαλοι(Γιώργος Τουλούμης, Παπαθανάσης Κατσούρας, Αβραάμ Δεμίσης)</p> <p>Διαδικασία/Πηγές εκμάθησης ρεπερτορίου(δάσκαλοι, δυσκολία εύρεσης πηγών)</p> <p>Μουσικό οικογενειακό περιβάλλον</p> <p>Διαδικασία μάθησης(μέσω της ακρόασης-παππού, η φωνή ως σημείο αναφοράς για τα μουσικά όργανα)</p>
<p>Σ3: Κοίταξε να σου πω τα πρώτα βήματα όταν πήρα τη λύρα έπαιζατο μόνο που έπιανα πάνω το δοξάρι ,νομίζω είπα και πιο μπροστά ότι ένα καλό μου με έκανε παρόλο που δεν ήξερα συνήθισα το χέρι πάνω στο δοξάρι. Μετά τα πρώτα βήματα μας τα έδωσε ο Γιώργος μας τα έμαθε δηλαδή δυο τρία τραγούδια, από εκεί βασικά είμαι ο δάσκαλος μου και μετά έμαθα και απ' τον Κατσούλη και απ' τον Αβραάμ. Να σου πω κάποιο παράδειγμα αυτά τα η τέσλα που λέμε το τραγούδι ,εγώ δεν ήξερα αυτά εδώ πέρα τα τραγούδια και πήγαινα στον Αβραάμ και με έλεγε με έδειχνε έτσι έτσι έτσι κατέβασε το δάχτυλο πιο κάτω δεν ήξερε ο άνθρωπος να το εξηγήσει ότι πάνε στη παρακάτω νότα με έλεγε με το δάχτυλο κατέβα κάτω, κάνε τον έβλεπα φυσικά τον έβλεπα κιάλας που έδειχνε τις...</p>	<p>Διαδικασία μαθητείας(χωρίς δάσκαλο/αυτοδιδασκαλία, μόνο με το δοξάρι)</p> <p>Δάσκαλοι(Γιώργος Τουλούμης, Παπαθανάσης Κατσούρας, Αβραάμ Δεμίσης)</p> <p>Διαδικασία/Πηγές εκμάθησης ρεπερτορίου(Γιώργος Τουλούμης-δάσκαλος)</p> <p>Αυτοδιδασκαλία</p> <p>Διαδικασία μάθησης(με δάσκαλο, εμπειρική, μέσω της μίμησης)</p>
<p>Σ3: Κοίταξε όλοι δεν έχουν το χάρισμα αυτό, δηλαδή να διδάσκουνε,</p>	<p>Διαφορά καλού μουσικού/καλού</p>

<p>εκτός... όσο και καλός να είσαι ...</p> <p>αλλά και, το είπαμε, το θέμα του δασκάλου δεν... μόνο στους μουσικούς είναι σε όλα τα ... είτε στους θεωρητικούς μουσικούς, ε καθηγητές, είτε και στους μουσικούς νομίζω πρέπει να έχεις το χάρισμα ή την θέληση ή ξέρω εγώ την όρεξη.</p>	<p>δασκάλου(χάρισμα/ θέληση διδασκαλίας)</p>
<p>Σ3: Στο χωριό ο παππούς της γυναίκας μου ο Τσαγάκηςζωτήρης... και έμαθα ορισμένα τραγούδια τα οποία δεν τα είχαν σε άλλα χωριά ήταν ξεχασμένα.</p>	<p>Διαδικασία/Πηγές εκμάθησης ρεπερτορίου</p>
<p>Σ4: Α και κάτι ακόμα δηλαδή είχα Γκάνιντα από δεκαέξι χρονών, λύρα είχα πιάσει στα χέρια μου έξι χρονών είχα πάρει την πρώτη λύρα, την έχω ακόμα και η Γκάνιντα... ήταν καμία δεκαέξι δεκαεπτά χρονών όταν πήρα και πολεμούσα να μάθω μόνος μου. Γιατί δεν είχαμε ξέρω εγώ γκαϊντατζίδες δεν... να βλέπω κανέναν να παίζει και να κάνει και γνώρισα τον Ζηματάνο τον Ζήση. Αυτός πάλι με την γκάνιντα, πήγα κάνα δυο φορές σε αυτόν έτσι να μου δείξει Γκάνιντα και εντάξει τώρα δε μπορούσα. Μετά από ένα χρόνο μου λέει έλα λέει να σου δείξω, λάθος λέει δρόμους λέει, εσύ παίζεις έναν δρόμο, εγώ δεν ήξερα τι εννοεί, έλα να σου δείξω λέει, εσύ παίζεις ένα δρόμο λέει, έλα να σου δείξω άλλους δυο δρόμους λέει και από εκεί και μετά όταν μείξαν τα πράγματα ξεκίνησε και ανέβηκε με την Γκάνιντα. Δεν θα σου δείξω τραγούδια λέει τα τραγούδια θα τα βγάλεις και μόνος σου λέει, εγώ θα σου δείξω μόνο τον δρόμο λέει, από εκεί και πέρα λέει μόνος σου και έτσι έγινε, άκουγα τη γιαγιά που τραγουδούσε και ό,τι τραγουδούσε έπαιζα.</p>	<p>Ασχολία/Παιχνίδι με την μουσική από μικρή ηλικία</p> <p>Αυτοδιδασκαλία (μέσω της ακρόασης-Γιαγιάς)</p> <p>Δάσκαλοι(Ζηματάνος Ζήσης)</p> <p>Διαδικασία μάθησης (με δάσκαλο, του έδειξε μόνο τους δρόμους, η φωνή ως σημείο αναφοράς για τα όργανα)</p> <p>Μουσικό οικογενειακό περιβάλλον</p>
<p>Σ5: Εγώ μεγάλωσα εδώ, μεγάλωσα με παππού , με γιαγιά, ο παππούς μου τραγουδούσε τα τραγούδια που παίζω, η γιαγιά μου το ίδιο, η μάνα μου. Ήμουνα σε μουσική οικογένεια τα άκουγα τα τραγούδια.</p>	<p>Πρόγονοι της οικογένειας που έπαιζαν-παίζουν μουσική/το τραγούδι ως βασική μουσική πηγή (παππούς, γιαγιά κ.λ.π)</p> <p>Μουσικό οικογενειακό περιβάλλον</p>
<p>Σ5: Στην οικογένεια σας που είπατε ότι τραγουδούσε ο μπαμπάς σας και ο παππούς σας και η γιαγιά σας, παίζανε ίσως κάποιο όργανο ;</p> <p>A: Όχι όχι όργανο όχι.</p>	<p>Πρόγονοι της οικογένειας που έπαιζαν-παίζουν μουσική/ το τραγούδι ως βασική μουσική πηγή(μπαμπάς, παππούς, γιαγιά)</p> <p>Μουσικό οικογενειακό περιβάλλον</p>
<p>Σ5: Έμαθα μέσω ... δεν μπορώ να πω ότι είμαι αυτοδίδαχτος γιατί άκουγα μια παλιά ηχογράφηση που είχαν κάνει κάπου στο ογδόντα ο παλιός μας ο γκαϊντατζής, λεγότανε Γιαννάκης Πέτρος ο οποίος έχει πεθάνει μας άφησε και ο νταχαρετζής του το ξέχασα γιαωσαυτός εδώ κάνανε μια κασέτα. Αγόρασαν ένα κασετόφωνο και γράψανε μια κασέτα και από εκείνη την κασέτα έμαθα να παίζω εγώ και υπήρχε ξάδελφός μου κάπου στο ενενήντα ένα ασχολήθηκε με την γκάνιντα. Πήρα κάποιες γνώσεις από τον Αντώνη τον Τσαλμπάση αλλά μετά με το αυτί άκουγα και ε... μετά επηρεάστηκα από... ξέρω πολύ καλά τον Βασίλη τον Καρακούση , τον Μακρή, γενικά τους οργανοπαίκτες εδώ που μιμούμαστε.</p> <p>Ναι ναι, λέει, εσύ θα μάθεις εύκολα, έπαιζες λέει και</p>	<p>Διαδικασία μαθητείας(χωρίς δάσκαλο/αυτοδιδασκαλία, μέσω της ακρόασης, μίμησης, χρήση της τεχνολογίας για την εκμάθηση ρεπερτορίου)</p> <p>Διαδικασία/Πηγές εκμάθησης ρεπερτορίου(τεχνολογία-κασέτες)</p> <p>Διαδικασία μάθησης(γνώσεις από τον Αντώνη Τσαλμπάση)</p>

<p>τρομπέτα, τρομπέτα είχαμε παλιά μια φιλαρμονική εδώ στο χωριό αλλά ήταν για ένα φεγγάρι. Και εγώ όντως τέλειωσα με το τι πήρα την γκάντα πήγα πάνω στο πεύκα μέχρι το πρωί κατάφερα να την έχω έτσι με λίγο αέρα μέσα, έτσι ξεκίνησα, δεν είχα σκοπό δηλαδή να παίξω γκάντα ούτε το σκεφτόμουν ούτε... αλλά είναι εδώ γεννήθηκα, εδώ μεγάλωσα, αυτό άκουγα είναι το φυσιολογικό νομίζω, έτσι δεν είναι.</p>	<p>Μαθητεία σε άλλα είδη μουσικής(τρομπέτα σε φιλαρμονική)</p> <p>Τυπική μουσική εκπαίδευση(Φιλαρμονική)</p> <p>Το χωριό ως περιβάλλον μουσικής μύησης</p> <p>Αυτοδιδασκαλία(με το αυτί)</p>
<p>Σ5: Επηρεάστηκα πολύ από έναν παλιό γκαϊντατζή από τον Ξηροπόταμο επίθετο δεν θυμάμαι Θόδωρο τον λέγανε, ο οποίος ζούσε στην Βουλγαρία και έπεσε σε μας ένα cd με μερικά τραγουδάκια του πολύ καλό χρώμα και αυτός το χρώμα της περιοχής μας.</p>	<p>Αυτοδιδασκαλία(επηρεασμός/αλλαγή στο παίξιμο του μέσω της τεχνολογίας)</p> <p>Δάσκαλοι(Θοδωρής)</p> <p>Διαδικασία/Πηγές εκμάθησης ρεπερτορίου(τεχνολογία- κασέτες/ cd)</p>
<p>Σ6: Ήμουνα... εγώ πήγαινα μουσικό γυμνάσιο στη Δράμα, ξεκίνησα άλλο όργανο να μαθαίνω, μάθαινα παραδοσιακό κανονάκι Κωνσταντινοπολίτικο.... Είχα το ερέθισμα με την γκάντα αλλά επέλεξα άλλο όργανο και όταν πήγα Δευτέρα γυμνασίου για να πάω στην Τρίτη γυμνασίου μου καρφώθηκε η γκάντα στο μυαλό και ξεκίνησα γκάντα.</p> <p>Έμαθα με δάσκαλο να έμαθα δάσκαλο αλλά ο δάσκαλός μου είναι ένας πολύ καλός γκαϊντατζής, Θράκη όμως καμία σχέση με εδώ με τα δικά μας τα ντόπια και αυτό που μου είχε πει και θα το θυμάμαι για μια ζωή αυτό μου είχε πει εγώ δεν θα σου μάθω γκάντα θα σου δείξω τον τρόπο, από εκεί και πέρα είναι στο χέρι σου. Και όντως αυτός μου έδειξε ένα μπούσουλα να στο πω όχι ακριβώς με νότες και παρτιτούρες και αυτά, μου έδειξε ένα τρόπο να πώς χειρίζομαι την γκάντα όχι να μάθω γκάντα και μου είπε έμαθες να χειρίζεσαι την γκάντα τώρα είναι στο χέρι σου τι θα κάνεις και εγώ ερχόμουν εντάξει στην Δράμα δεν μπορούσα να παίξω γκάντα στην οικοδομή και ερχόμουν σαββατοκύριακο εδώ στο χωριό και δεν έβγαινα από το σπίτι. Εβαζα τις κασέτες άκουγα τις κασέτες και καθόμουν δίπλα στο κασετόφωνο με την γκάντα, άκουγα ένα τραγούδι το σταματούσα το ξαναγυρνούσα από την αρχή ξανά ξανά ξανά ξανά ώσπου έμαθα όλα τα τραγούδια του χωριού και από άλλες περιοχές έχω μάθει αλλά στο χωριό είναι τα τοπικά τα δικά μας που παίζουμε.</p>	<p>Τυπική μουσική εκπαίδευση</p> <p>Μαθητεία σε άλλα είδη μουσικής(παραδοσιακό κανονάκι)</p> <p>Διαδικασία μάθησης(με δάσκαλο, εμπειρικά, μέσω της μίμησης, χωρίς παρτιτούρες και νότες, χειρισμός του οργάνου)</p> <p>Τοπικό-Δραμινό/Μη Δραμινό-Μη τοπικό</p> <p>Διαδικασία μάθησης(χωρίς νότες/παρτιτούρες, εμπειρικά-έναν τρόπο)</p> <p>Διαδικασία/Πηγές εκμάθησης ρεπερτορίου(τεχνολογία-κασέτες)</p> <p>Διαδικασία μάθησης(χωρίς δάσκαλο/αυτοδιδασκαλία, μέσω της ακρόασης-επανάληψης, μίμησης, χρήση κασετών-cd)</p> <p>Σημασία της επιμονής στην καθημερινή μελέτη</p>
<p>Σ6: Α2: Έμαθα ο παππούς μου ήταν μουσικός, έμαθα από τον παππού μου από πολύ μικρή ηλικία, ήμουνα γύρω στα πέντε χρονών και έτσι μ' άρεσε που τον έβλεπα, μ' άρεσε όλη αυτή η παράδοση και ήθελα να το συνεχίσω και εγώ και του τον έλεγα τότε να με μάθει να με μάθει και έτσι με' μαθέ και το συνέχισα και εγώ μετά. Με έπαιρνε μαζί του όταν ήμουν μικρός σε ό,τι είχαμε εδώ παραδόσεις και στα Μπαμπούγερα που ήτανε με έπαιρνε μαζί του, αυτά, και έτσι συνέχισα να παίξω και εγώ και είμαι</p>	<p>Πρόγονοι που έπαιζαν-παίζουν μουσική(παππούς)/ όργανο(νταϊρές) ως βασική μουσική πηγή</p> <p>Δάσκαλοι(παππούς)</p> <p>Μουσικό οικογενειακό περιβάλλον</p> <p>Το χωριό ως περιβάλλον μουσικής μύησης</p>

<p>από πολύ μικρή ηλικία.</p> <p>A1:Εγώ όταν πρωτοξεκίνησα να πιάνω την γκάντα στο μουσικό σχολείο ερχόμουνα μετά εδώ στο χωριό και πήγαινα στον μπάρμπα και τον έλεγα παίζω μια ιστορία από παλιά, δείξε μου ένα τραγούδι, πες μου αυτό και μου έδειχνε κασέτες ξέρω εγώ κανένα cd, κανένα τραγούδι έτσι.</p> <p>A2: Και εγώ έτσι πριν με κασέτες ... οι κασέτες να ακούω</p>	<p>Ασχολία/Παιχνίδι με την μουσική από μικρή ηλικία</p> <p>Τυπική μουσική εκπαίδευση(μουσικό σχολείο Δράμας)</p> <p>Διαδικασία/Πηγές εκμάθησης ρεπερτορίου(Μπαρμπακόττας, τεχνολογία-κασέτες)</p> <p>Διαδικασία μάθησης(εμπειρικά, μέσω της ακρόασης / μίμησης, κασέτες-cd)</p>
<p>Σ6: A: Δεν είναι έτσι δεν είναι ηχογράφηση η οποία μπορεί να στηριχτεί και να βασιστεί σε αυτή την ηχογράφηση γιατί δεν είναι επίσημη, είναι τελείως ερασιτεχνική δεν μπορείς από αυτή την ηχογράφηση να πάρεις ...</p> <p>A1: Εγώ ας πούμε έτσι έμαθα τραγούδια από αυτό.</p> <p>A1: Έτσι ναι έτσι το έχω δώσει εγώ και σε παιδιά που μάθαιναν για να έχουν ακούσματα και από τους παλιούς αυτό να το έχω δώσει εντάξει. Εγώ έτσι έμαθα γκάντα ας πούμε άκουγα εκείνες τις κασέτες και έμαθα από εκεί, για αυτό το σκοπό μπορεί να εξυπηρετήσει καλά</p>	<p>Διαδικασία/Πηγές εκμάθησης ρεπερτορίου(τεχνολογία)</p> <p>Διαδικασία μάθησης(χρήση της τεχνολογίας για την εκμάθηση ρεπερτορίου)</p> <p>Διαδικασία μάθησης(χρήση της τεχνολογίας για την εκμάθηση ρεπερτορίου)</p>
<p>Σ7: Ο πεθερός σας ήταν από τους μεγαλύτερους μουσικούς της περιοχής.</p> <p>A: Ναι ναι ο Αβραάμ Δεμίσης άφησε εποχή.</p> <p>E: Είστε δηλαδή από μια οικογένεια μουσικών ας πούμε να το πούμε έτσι.</p> <p>A: Έτσι.</p> <p>E: Από αυτόν μάθατε τα τραγούδια ας πούμε τα τοπικά ;</p> <p>A: Τη μουσική.</p> <p>E: Τη μουσική.</p> <p>A: Τα τοπικά απ' τη πεθερά μου</p>	<p>Μουσικό οικογενειακό περιβάλλον</p> <p>Διαδικασία μάθησης(ακρόαση)</p> <p>Διαδικασία/Πηγές εκμάθησης ρεπερτορίου(πεθερός, πεθερά)</p> <p>Τοπικό-Δραμινό/Μη Δραμινό-Μη τοπικό</p>
<p>Σ7: Η σχέση μου με τη μουσική από παιδί ας πούμε το είχα μεράκι τραγουδούσα, άκουγα από τις γιαγιάδες ξέρω εγώ έτσι μου άρεσε από μέσα μου</p>	<p>Ασχολία/Παιχνίδι με την μουσική από μικρή ηλικία</p> <p>Μουσικό οικογενειακό περιβάλλον</p> <p>Πρόγονοι που έπαιζαν-παιζουν μουσική(γιαγιάδες)</p>

<p>E: Εσείς τώρα πώς θεωρείτε ας πούμε ότι είναι ο κατάλληλος και καλύτερος ας πούμε τρόπος να μάθουμε εμείς αυτά τα τραγούδια;</p> <p>A: Τα ντόπια ; Μόνο ακούγοντας αυτά δεν μαθαίνονται θα τα ακούς και θα τα μάθεις το cd που υπάρχει έχει μέσα και στα Ελληνικά είναι γραμμένα μπορείς να δεις τι λέει το τραγούδι για να ξέρεις την ιστορία του μόνο έτσι</p>	<p>Διαδικασία μάθησης(χρησιμοποιώντας την τεχνολογία-cd, μέσω της ακρόασης και επανάληψης)</p>
<p>Σ8: Το ερέθισμα εντάξει το έχω από μικρός γιατί τα ακούσματα υπάρχουν στο χωριό από μικροί μεγαλώσαμε με αυτά Κυρίως τις ημέρες των Θεοφανείων μου άρεζε πάρα πολύ αυτό που γινόταν και αυτό που άκουγα και με την πρώτη ευκαιρία γράφτηκα σε μια ομάδα μαθητών</p>	<p>Το χωριό ως περιβάλλον μουσικής μύησης</p>
<p>Σ8: E:Υπάρχουν και άλλοι στην οικογένειά σας που παίζουνε μουσική, κάποιο όργανο ή τραγουδούν ;</p> <p>A: Όχι κανείς δεν παίζει από την οικογένεια μου, δεν έχουμε μουσική παράδοση στην οικογένεια είμαι ο μοναδικός καμία σχέση δηλαδή κανείς ...</p>	<p>Μη μουσικό οικογενειακό περιβάλλον</p>
<p>Σ8: ... με την πρώτη ευκαιρία γράφτηκα σε μια ομάδα μαθητών, το ογδόντα τέσσερα ήταν ένα πρόγραμμα της ΝΕΛΕ η εκμάθηση παραδοσιακών μουσικών οργάνων εδώ της περιοχής. Αυτό έχει γίνει σε όλα τα χωριά εδώ της Δράμας και ήταν μια καλή ευκαιρία να ξεκινήσω, είχαμε δάσκαλο τον κύριο Νίκο Τουλούμη τότε ο οποίος δεν είναι πλέον στη ζωή.</p> <p>A: Εννοείται κλέβει λέει, πολύ κλέβει αυτός είναι ο σκοπός να κλέψει και επειδή διδασκόμαστε και διδάσκουμε καθαρά με την όραση και με την ακοή γιατί βλέπουμε τα δάχτυλα και μαθαίνουμε ή δείχνουμε με αυτόν τον τρόπο και ακούγοντας. Δεν έχει πεντάγραμμα, δεν έχει νότες τίποτα ούτε γραπτά, ούτε ασκήσεις. Ο τρόπος διδασκαλίας είναι αυτός, θα καθίσει ο μαθητής απέναντι στον δάσκαλο θα βλέπει και βήμα βήμα νότα νότα ένα ένα τα δάχτυλα ξανά και ξανά μέχρι να το μάθει. Αυτός είναι ο τρόπος διδασκαλίας και προσπαθείς να κλέψεις και εγώ ακόμα και τώρα που είμαι στην ηλικία που είμαι έτσι και βρεθώ σε ένα γλέντι με λυράρηδες δεν το κρύβω ότι προσπαθώ να κλέψω.</p>	<p>Τυπική μουσική εκπαίδευση(επιδοτούμενο πρόγραμμα ΝΕΛΕ)</p> <p>Δάσκαλοι(Νίκος Τουλούμης)</p> <p>Διαδικασία μάθησης(μέσω της μίμησης, του ακούσματος, εμπειρικά, το “κλέψιμο”, χωρίς πεντάγραμμα ή νότες.)</p>
<p>Σ8: Εντάξει βασικά τα πρώτα βήματα τα βασικά ας πούμε για τη λύρα πώς να την κρατάς, τον τρόπο παιξίματος. Αυτά τα διδαχτήκαμε απ’ τους δασκάλους για πολύ καιρό για μήνες μαθαίναμε δεν μπορούσε ας πούμε...και από μόνος σου μετά στην αρχή δεν μπορείς ας πούμε να ακούσεις κάτι και να το παίξεις αν δεν γνωρίζεις καλά το όργανο και ήμασταν για πολύ καιρό υπό την καθοδήγηση των δασκάλων μας. Εγώ αργότερα πήγαινα και στον Ξηροπόταμο, διδάχτηκα και από τον Δεμίση τον Αβραάμ και αυτός ένας από τους... θεωρώ απ’τους καλύτερους λυράρηδες της Δράμας ήταν. Διδάχτηκα πάρα πολλά πράγματα και από αυτόν και σχετικά με την τεχνική ας πούμε στο παίξιμο και για την κατασκευή της λύρας διδάχτηκα από αυτόν πολλά πράγματα. Από ένα</p>	<p>Διαδικασία μάθησης(με δάσκαλο, τρόπος παιξίματος, κράτημα οργάνου, τεχνική παιξίματος, κατασκευή οργάνου)</p> <p>Δάσκαλοι(Αβραάμ Δεμίσης)</p>

<p>σημείο και μετά όταν νομίζεις έχεις αποκτήσει μια εμπειρία, έχεις μάθει καλά το όργανο μπορείς και μόνο με το άκουσμα να βγάλεις κάτι να το παίζεις.</p> <p>A: Ο καλός ο δάσκαλος είναι αυτός που έχει πάντα έχει όρεξη να σου δείξει, έχει υπομονή, σε σέβεται και σαν μαθητή ...</p> <p>Εντάξει ο καλός ο δάσκαλος όπως σου είπα να είναι ήρεμος ,υπομονετικός και πάντα πρόθυμος να σου δείξει ανάλογα και ο μαθητής πρέπει να το σέβεται έτσι να εκτιμά και να σέβεται τον δάσκαλο, δηλαδή τον σεβασμό βέβαια τον έχει κερδίσει ο δάσκαλος με τα χαρακτηριστικά αυτά που έχει οφείλει και ο μαθητής να το σέβεται αυτό.</p>	<p>Αυτοδιδασκαλία(μόνο με το άκουσμα)</p> <p>Διαφορά καλού μουσικού/καλού δασκάλου(ήρεμος υπομονετικός κ.λ.π.)</p>
<p>S9: Εγώ είμαι ένα παιδί που το πρώτο μου ερέθισμα ήταν ο παππούς μου που έπαιζε νταϊρέ ο Αλέκος ο Παπουτσιής. Ξεκίνησα να παίζω δίπλα του βλέποντας να ακουλουθώ την τσέτα και όλους τους υπόλοιπους μουσικούς παίζοντας νταϊρέ κυρίως και γύρω στα έντεκα δώδεκα στην ηλικία των δώδεκα χρόνων ήθελα να μάθω και την λύρα ξεκίνησα μέσω του συλλόγου που κάναμε κάποιες μαζώξεις τότε. Εσείς δεν τα προλάβετε, εσείς δεν τα προλάβετε να είχαμε οι παλαιότεροι δεν υπήρχε ουσιαστικά μέθοδος διδασκαλίας, παίζουμε όλοι μαζί βλέπεις και κάνεις και έτσι ήταν και το μάθημα στο μουσικό σχολείο που έκανα με τον Θεόδωρο τον Καλτσάμη από τους Πύργους τον δάσκαλο αυτό έτσι ξεκίνησε η ενασχόλησή μου.</p>	<p>Πρόγονοι που έπαιζαν/παίζουν μουσική/ όργανο(νταϊρές) ως βασική πηγή</p> <p>Το πρώτο ερέθισμα/επαφή με την μουσική(παππούς-νταϊρές)</p> <p>Μουσικό οικογενειακό περιβάλλον</p> <p>Τυπική μουσική εκπαίδευση(σύλλογος, μουσικό σχολείο Δράμας)</p> <p>Διαδικασία μάθησης(εμπειρική, μέσω της μίμησης, χωρίς μέθοδο)</p> <p>Δάσκαλοι(Θεόδωρος Καλτσάμης)</p>
<p>S9: Ε: Έχεις κάνει μουσικές σπουδές;</p> <p>A: Ναι έχω κάνει στην Άρτα στο Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής όπου εκεί ασχολήθηκα με την πολιτική λύρα σαν ειδικότητα από μόνος μου με την Θρακιώτικη λύρα. Υπάρχουνε κάποια κοινά στοιχεία σε τεχνική είναι πάρα πολύ κοντά τα δυο όργανα υπάρχει διαφορετικό κούρδισμα βέβαια αυτό αυτό έχω κάνει.</p>	<p>Τυπική μουσική εκπαίδευση(Τ.Ε.Ι. Ηπείρου: Τμήμα λαϊκής και παραδοσιακής μουσικής)</p> <p>Μαθητεία σε άλλα είδη μουσικής(πολιτική λύρα, Θρακιώτικη λύρα)</p>
<p>A: Η διδασκαλία στο μουσικό σχολείο με τον Καλτσάμη ήτανε δυο ή τρία άτομα face to face αυτό το μάθημα μάθημα ας πούμε. Βέβαια δεν γινότανε με την λογική του μαθήματος δηλαδή όπως σου είπα δεν υπάρχει μέθοδος διδασκαλίας για αυτό το όργανο οπότε έβλεπα και έπαιζα πάλι, απλά δεν υπήρχε όλο το γύρω γύρω ο χορός ,το γλέντι αυτό.</p>	<p>Διαδικασία μάθησης(εμπειρική, μέσω της μίμησης- βλέπεις και παίζεις, χωρίς μέθοδο)</p> <p>Τυπική μουσική εκπαίδευση(μουσικό σχολείο Δράμας)</p> <p>Δάσκαλοι(Καλτσάμης Θεόδωρος)</p>
<p>S10: Καταρχάς να το πιάσουμε λίγο πιο παλιά όταν στη Δράμα μεγαλωμένος εγώ στο λύκειο Ελληνίδων Δράμας σαν χορευτής με δάσκαλο τον Χρήστο τον Παπακώστα έρχεται η πρώτη επαφή με τα χωριά της Δράμας, με μουσικούς από τη Δράμα, μια σειρά εκδηλώσεων μια σειρά παραστάσεων και έξω από την Δράμα που έπαιρνε ζυγίες το λύκειο από όλα τα χωριά έκανε ...</p>	<p>Το πρώτο ερέθισμα/επαφή με την μουσική(χωριά – μουσικοί της Δράμας)</p> <p>Δάσκαλοι(Χρήστος Παπακώστας)</p> <p>Τυπική μουσική εκπαίδευση(Λύκειο Ελληνίδων Δράμας)</p>

Πίνακας 3: Διαδικασία κωδικοποίησης - Ερευνητικό Ερώτημα 2

<p>Πίνακας 3: Διαδικασία κωδικοποίησης</p>	
<p>Ερευνητικό ερώτημα 2: Μουσική διδασκαλία: Η δική τους δράση ως δάσκαλοι</p>	
<p>Σ2: Ε:Διδάσκεις ;</p> <p>Α: Όχι νομίζω πώς δεν είμαι καλός δάσκαλος, νομίζω πώς κάποιοι άλλοι θα ήταν καλύτεροι δάσκαλοι από μένα και ας μην παίζουν καλύτερα από μένα. Αυτό πρέπει να το έχεις, πιστεύω, την διδασκαλία πρέπει να την έχεις...</p>	<p>Ανενεργή διδασκαλία(υπήρξαν μαθητές στο παρελθόν)</p> <p>Αντιλήψεις για την μουσική εκπαίδευση(δεν είναι καλός δάσκαλος, την διδασκαλία πρέπει να την έχεις)</p>
<p>Σ2: Τα δικά μας τα όργανα για να τα μάθει άνθρωπος που έχει μεράκι μόνος του κυρίως, θα του δείξω κάποια βασικά πράγματα όπως έμαθα και εγώ. Αυτός που έχει μεράκι θα μάθει είτε σε εμένα θα είναι σαν λυράρη είτε σε κάποιον άλλον η ακόμα καλύτερα στον Θανάση. Θα φέρει για νταρέ η σε κάποιον άλλον θα του δείξουν κάποια βασικά πράγματα Θα σε διευκολύνει το γεγονός αν το έχεις λίγο θα πρέπει να το λέει η καρδούλα σου και τα χέρια σου δεν φτάνει να το λέει μόνο η καρδούλα σου πρέπει να το λεν και τα χέρια σου</p>	<p>Ο κάθε μαθητής διαφέρει(σημασία ταλέντου, θέληση/μεράκι για μάθηση)</p>
<p>Σ3: Η πρώτη μου εμπειρία ήταν αφού μας πήραν πέντε Φεβρουαρίου του ενενήντα πέντε που είχα ένα μαθητή. Ξεκίνησα με ένα μαθητή στο μουσικό σχολείο της Δράμας.</p> <p>θυμάμαι τα πρώτα χρόνια μας στέλναν και φτιάναμε στα δημοτικά σχολεία της περιοχής εδώ και σε όλης της Δράμας</p> <p>εμπειρία μου ήτανε μπορώ να πω καλή γιατί ο μαθητής μου ήτανε ο Γιώργος ο Πασχάλης.</p> <p>εγώ παράδειγμα που όταν παίζουμε εδώ πέρα στο ... είτε στο πανηγύρι μεταμορφώσεως είτε στα έξι με επτά εφτά με οχτώ του μηνός έρχεται ο Παπούτσης και κάποια άλλα η παλιότερα ερχότανε και ο Αβραάμ ο Αλέξανδρος είναι μαθητές μου παλιοί απ' τους μεγάλους ... η ο Γιώργος ο Μαυρίδης</p> <p>... ακούγοντας νομίζω μαθαίνουν και αυτό όταν φυτευτεί από μικρή ηλικία στο παιδί μετά του μένει. Πώς μαθαίνει ; Όταν αρχίσει ο παππούς και παίρνει ένα εγγόνι και αρχίζει τραγουδάει, ... και έτσι το παιδί μπορεί να μην το τραγουδήσει τα πρώτα χρόνια όταν πάει σχολείο αλλά φυτεύεται έτσι</p> <p>νομίζω φυτεύεις ένα σπόρο και μένει στο παιδί και συνεχίζει έτσι έτσι λίγο. Τα παιδιά εγώ σου είπα ότι ακούγοντας και μαθαίνοντας αλλά το κακό είναι ότι δεν μαθαίνουν όλα,</p>	<p>Ενεργή διδασκαλία</p> <p>Πλαίσια διδασκαλίας(μουσικό σχολείο Δράμας, παλιότερα σε δημοτικά σχολεία)</p> <p>Μαθητές (Γιώργος Πασχάλης, Αλέξανδρος Παπουτσης, Αβραάμ)</p> <p>Διαδικασία /τρόποι διδασκαλίας(φυτεύοντας το άκουσμα από μικρή ηλικία)</p>

<p>Σ3: Τα παιδιά εγώ σου είπα ότι ακούγοντας και μαθαίνοντας αλλά το κακό είναι ότι δεν μαθαίνουν όλα, αυτό είναι το κακό να συνεχίσει από μένα παράδειγμα κάποιος μπορεί να πάθω κάτι και να μην παίξω να μην παίζω, μετά θα πρέπει να χρειάζονται χρειάζεται όταν θα γίνει μια εκδήλωση θα πρέπει να ψάχνουν οργανοπαίχτες τι να πω ξέρω εγώ εύχομαι κάποιος από τους πιτσιρικάδες να μάθουνε λύρα και να συνεχίσουν.</p> <p>Ίσως και εμείς οι ίδιοι που δεν σπρώξαμε τη θέληση, ξέρω εγώ το σπίτι, τα ίδια τα παιδιά τι να πω ξέρω εγώ ίσως και εμείς να φταίμε, δεν πιέσαμε περισσότερο να μου πεις τι να πιέσεις αν δεν το θέλει το ίδιο το παιδί</p> <p>Παράδειγμα εσείς οι φοιτητές έρχεστε και κάνετε αυτή την όλη εργασία και μαθαίνετε παραδοσιακά όργανα τοπικά και δίνετε έναν αγώνα για να μάθετε πρέπει να συνεχίσετε για να ψάχνετε ψάχνετε τα παιδιά εδώ δεν ... ξέρω εγώ τι να πω που να το δηλώσω δεν ξέρω.</p> <p>...κοίταξε όλοι δεν έχουν το χάρισμα αυτό δηλαδή να διδάσκουνε εκτός όσο και καλός να είσαι είναι ο σκοπός να μπορείς να μεταδώσεις στον άλλον την... όχι εντάξει να μπορείς να τον μάθεις να παίζει σωστά και καλά, εντάξει τώρα στον κάθε ένα κάθε ένας δεν μπορεί να έχει την ίδια αντίληψη άλλος είναι πιο... αρπάζει πιο εύκολα, άλλος λιγότερο και άλλος έχει θέληση η θέληση είναι ... και στους μουσικούς νομίζω πρέπει να έχεις το χάρισμα η την θέληση η ξέρω εγώ την όρεξη.</p>	<p>Έλλειψη μαθητών /θέλησης για μάθηση</p> <p>Αντιλήψεις για την μουσική εκπαίδευση(ελπίδα για την ύπαρξη μαθητών)</p> <p>Αντιλήψεις για την μουσική εκπαίδευση(χάρισμα διδασκαλίας, μεταδοτικότητα)</p> <p>Ο κάθε μαθητής διαφέρει(σημασία ταλέντου, θέλησης για μάθηση)</p>
<p>Σ5: Κατά καιρούς υπήρχανε αυτή τη στιγμή όχι δεν έχω κάποιον μαθητή, θα μπορούσα να έχω άμα έμενα στη Δράμα γιατί είναι μερικά πιτσιρικάκια που θέλουν να μάθουν αλλά η απόσταση είναι λίγο δύσκολη</p> <p>A: Επειδή ήτανε νέοι γκαϊντατζίδες αυτοί συνήθως αυτό που επικεντρωνόμουν ήταν να τους μάθω να κουρδίζουν το όργανο τους αυτό ήταν για αρχή , μικρές μελωδίες , συχνές επαναλήψεις ,ποτέ δεν τους μάθαινα το τραγούδι εγώ κάποια κομματάκια από το τραγούδι πάντα διάλεγα τα οποία είναι χαρακτηριστικά για να καταλάβει ο άλλος και τι τραγούδι του παίζεις. Είναι πολύ πιο εύκολο να εστιάζεις σε δυο τρία γυρίσματα που τα λέμε εμείς παρά να του δώσεις ένα καλό σύνολο, το σύνολο θα το βρει αυτός δε... νομίζω αυτός είναι ο τρόπος που έδειχνα αλλά είναι όργανο που δύσκολα... δε κουρδίζεται δύσκολα, δύσκολα μπορεί να σου μεταφέρει ο άλλος τον τρόπο που το κουρδίζεις. Δηλαδή στην ουσία κουρδίζεις μόνο με το αυτό σου οι κινήσεις του χεριού είναι το ελάχιστο που μπορείς να δείξεις σε κάποιον. Από εκεί και πέρα είναι το αυτί του πώς θα καταλάβει τι έκανε το χέρι του αυτό είναι λίγο δύσκολο γιατί δεν είναι όπως μια κιθάρα που υπάρχει ένα... σου δίνει ένα τόνο παίζεις με καλαμάκια , με δέρματα.</p>	<p>Ανεργή διδασκαλία(παλιότερα υπήρχανε μαθητές, περισσότεροι μαθητές στην Δράμα από ότι στον Βώλακα)</p> <p>Διαδικασία/τρόποι διδασκαλίας(κούρδισμα του οργάνου, μικρές μελωδίες, συχνές επαναλήψεις, εστίαση σε μικρά πράγματα, κινήσεις χεριών)</p>
<p>Σ5: Το κακό είναι ότι αυτά που γνωρίζουμε εμείς και αυτά που έχουμε ζήσει εμείς, δεν μπορούμε αυτά να τα μεταφέρουμε στη νεολαία ακόμα κατάλαβες; Για αυτό απαιτώ τίποτα από την νεολαία, εδώ ακόμα δεν</p>	

<p>μπορούμε να τα κοντρολάρουμε για να μπορούμε να τους παρουσιάσουμε, η νεολαία δεν μπορεί να τα γνωρίσει αυτά για αυτά που μιλάω εγώ είμαι σίγουρος ότι πέταγμα τους λόγω ηλικίας. Καταρχήν σαν ότι σαν ογρότατοι και αυτό που βλέπουν αυτοί σαν παράδοση δεν είναι αυτό που είδα εγώ, εγώ ακόμα δεν είμαι σε θέση, ούτε έχω τις γνώσεις, ούτε μπορώ ακόμη να το κάνω να τους δείξω αυτό που νιώθω οπότε για αυτό σου λέω αυτό το πιο σημαντικό είναι να μπορούμε να δημιουργήσουμε μια εικόνα της παράδοσης μας ένα σύνολο τέλος πάντων. Τουλάχιστον ένας νέος μετά από είκοσι χρόνια να μπορεί να το δει, να έχει τόσες πληροφορίες ώστε να μπορεί να ασχοληθεί με αυτό ας πούμε, να υπάρχει κάποιο αρχείο τουλάχιστον. Ε λίγο όχι η νεολαία δεν δείχνει να ασχολείται με αυτό το πράγμα του Βώλακα τουλάχιστον.</p> <p>Αλλά είναι αυτό δεν γνωρίζουν δηλαδή μιλάω με νέους και με ... ξέρω ότι δεν γνωρίζουν για αυτό που τους λέω, αυτό το μεγαλείο που θέλω να παρουσιάσω αλλά προσπαθούμε και εμείς να μαθαίνουμε και νομίζω θα έχουμε αποτελέσματα εντάξει αφού σώσαμε τον στοίχο κάτι θα βρούμε να αφήσουμε.</p>	<p>Αντιλήψεις για την εκπαίδευση(διαφορετικές εμπειρίες από την νεολαία, διαφορετική όψη για την παράδοση σε σχέση με την νεολαία, δυνατότητα ενασχόλησης στο μέλλον)</p> <p>Έλλειψη μαθητών /θέλησης για μάθηση</p>
<p>Σ6: Ε: Άρα διδάσκεις τώρα και εσύ.</p> <p>A1: Ναι έκανα κάποια μαθήματα εδώ στο σύλλογο</p> <p>Δηλαδή εμείς ξεκινήσαμε εδώ κάποια μαθήματα ήρθα και εγώ σε κάποια και παιδιά και πιο μεγάλους</p> <p>Αν και εγώ τους μάθαινα ότι έμαθα και εγώ πιο πρακτικά απλά τους δίνεις ένα μπούσουλα που λέμε να μάθουν να χειρίζονται την γκάντα όχι πώς θα παίζουν, πώς θα παίξεις είναι από μέσα σου βγαίνει δεν είναι</p>	<p>Ενεργή διδασκαλία</p> <p>Πλαίσια διδασκαλίας(πολιτισμικός σύλλογος)</p> <p>Μαθητές (παιδιά και μεγάλοι)</p> <p>Διαδικασία /τρόποι διδασκαλίας(αυτοδίδαχτα, χειρισμός οργάνου όχι παίξιμο)</p> <p>Αντιλήψεις για την εκπαίδευση(το πώς θα παίξεις βγαίνει από μέσα σου)</p>
<p>Σ6: Ε: Μαρίνε εσύ ας πούμε, δείχνεις σε άλλα πιο μικρά παιδιά να παίζουν νταχαρέ;</p> <p>A2: Έχω δείξει, στα πιο προηγούμενα χρόνια είχα δείξει σε κάποια παιδιά και κοριτσάκια ήθελαν να μάθουν έδειξα και σε κοριτσάκια και μάθανε και παίζουν .</p> <p>A2: Και παίζουν, έχω όμως έχω δείξει σε κάποια παιδιά αυτά που θέλουν ήρθαν μου είπαν ξέρω εγώ θέλω να μας μάθεις άμα γίνεται και ερχόμασταν εδώ τους μάθαινα και έμαθαν και αυτό το κοριτσάκι κιόλας παίζει ένα που έμαθε.</p> <p>...έμαθαν αρκετοί χάρη των καιρών αλλά τελείως αυτοδίδαχτα έτσι; Ούτε με νότες, ούτε με μουσική.</p>	<p>Ενεργή διδασκαλία</p> <p>Μαθητές (αγόρια και κορίτσια)</p> <p>Πλαίσια διδασκαλίας(πολιτισμικός σύλλογος)</p> <p>Διαδικασία /τρόποι διδασκαλίας(αυτοδίδαχτα, χωρίς νότες και μουσική)</p>
<p>A: Αυτό που είπαμε πιο μπροστά έτσι με τον άλφα, βήτα τρόπο με νότες η χωρίς νότες η ουσία είναι ότι η παράδοση μας συνεχίζεται, η μουσική παράδοση μαθαίνουν νέα παιδιά και αυτό είναι πολύ θετικό ότι όταν από</p>	<p>Αντιλήψεις για την εκπαίδευση(συνέχεια της παράδοσης)</p>

<p>γενικά σε γενιά συνεχίζεται η μουσική αυτή παράδοση είναι είπαμε η ταυτότητα ενός χωριού.</p>	
<p>Σ8: Διδάσκω έχω και μαθητές, είχα έχω όποιος θέλει, όποιος ενδιαφέρεται από παιδιά κυρίως από το χωριό από το Μοναστηράκι πρόθυμα θα δείξω</p> <p>Εννοείται κλέβει λέει, πολύ κλέβει αυτός είναι ο σκοπός να κλέψει και επειδή διδασκόμαστε και διδάσκουμε καθαρά με την όραση και με την ακοή γιατί βλέπουμε τα δάχτυλα και μαθαίνουμε η δείχνουμε με αυτόν τον τρόπο και ακούγοντας. Δεν έχει πεντάγραμμο, δεν έχει νότες τίποτα ούτε γραπτά, ούτε ασκήσεις. Ο τρόπος διδασκαλίας είναι αυτός, θα καθίσει ο μαθητής απέναντι στον δάσκαλο θα βλέπει και βήμα βήμα νότα νότα ένα ένα τα δάχτυλα ξανά και ξανά μέχρι να το μάθει.</p> <p>γενικά έτσι κυρίως διδάσκονται στα σπίτια είτε από προσωπική πρωτοβουλία και σε κάποιες περιπτώσεις οι σύλλογοι οργανώνουν μαθήματα και μαζεύονται σε ομάδες και μαθαίνουν έτσι. Αλλά πάντα ο τρόπος διδασκαλίας είναι αυτός δηλαδή με το μάτι και με το αυτί.</p>	<p>Ενεργή διδασκαλία</p> <p>Μαθητές (κυρίως από το χωριό)</p> <p>Διαδικασία /τρόποι διδασκαλίας("κλέψιμο", μέσω της όρασης και ακοής, βήμα-βήμα και μέσω της επανάληψης)</p> <p>Πλαίσια διδασκαλίας(σπίτια, σύλλογοι, από το Μοναστηράκι)</p>
<p>Σ8: μάθαμε εγώ προσωπικά χωρίς να πληρώσω ούτε μια δραχμή έτσι το σέβομαι πάρα πολύ αυτό και για αυτό το λόγο και δεν παίρνω και να πληρώνομαι από τους μαθητές μου</p> <p>Ποτέ δεν μπορείς να πεις ότι τα έχεις μάθει όλα ακούγοντας λυράρηδες από άλλα χωριά όλο και κάτι έχεις να πάρεις στοιχεία κάποια σ' αρέσουν τα υιοθετείς εντάξει πάντα κλέβεις με την καλή την έννοια.</p>	<p>Αντιλήψεις για την εκπαίδευση(η διδασκαλίας ως λειτουργήμα,παντοτινή εξέλιξη)</p>
<p>Σ9: Έχω και έχω μαθητές αυτό απλά προσπαθώ μέσα από κάποιες πιο ξεκάθαρες ηχογραφήσεις να διδάξω την ουσία του πράγματος. Αυτό έχω στο μυαλό μου δηλαδή να δώσω να καταλάβει στον άλλον ο συγκεκριμένος που παίζει ας πούμε στην συγκεκριμένη ηχογράφηση πώς μπορείς να πάρεις κάποια χαρακτηριστικά, πώς ξεχωρίζει η μοναδικότητα του καθενός γιατί ο καθένας είναι μοναδικός σε αυτό το πράγμα. Η ουσία είναι το κοινό στοιχείο ολονών αυτό εννοώ να ξεχωρίζει και από εκεί και πέρα όλοι είναι μοναδικοί , όλοι ξεχωρίζουν κανένας δεν παίζει ίδια με κάποιον άλλον.</p> <p>Ακόμα και για μένα είναι λίγο δύσκολο στο να βάλεις πλαίσια διδασκαλίας κάποιες κινήσεις, κάποιες τεχνικές, να ξεχωρίσεις τροπικά και αρμονικά κάποια πράγματα για να τα δώσεις να τα καταλάβει ο άλλος.</p>	<p>Ενεργή διδασκαλία</p> <p>Διαδικασία/τρόποι διδασκαλίας (απόκτηση χαρακτηριστικών, μοναδικότητα στο παίξιμο)</p> <p>Αντιλήψεις για την εκπαίδευση(δυσκολία επιβολής συστηματικών πλαισίων διδασκαλίας)</p>
<p>Σ10: Είμαι δάσκαλος στον μορφωτικό σύλλογο Ξηροποτάμου από το 2012</p>	<p>Ενεργή διδασκαλία</p>

<p>ασχολούμαι γενικά με τη χοροδιδασκαλία εμπειρικά χωρίς πτυχίο</p>	<p>Πλαίσια διδασκαλίας(μορφωτικός σύλλογος)</p>
<p>Σ10: Σε ένα χωριό σαν τον Ξηροπόταμο που όποια εμφάνιση κάνουμε κάνουμε με Ξηροποταμήτικα δεν κάνουμε με κάτι με ντόπια της Δράμας τέλος πάντων εκεί δεν χρειάζεται να επέμβεις τόσο πολύ, δεν χρειάζεται να είσαι τόσο επεμβατικός αυτό που θα πρέπει να κάνεις στα παιδιά είναι να τους φέρεις σε επαφή με την μουσική , να μάθουνε να ακούνε μουσική και μετά θα χορέψουν από μόνα τους αφού τα χουν πνευματικά υπάρχει γονιδιακή μνήμη άλλωστε έτσι ε θα μούν τα παιδιά θα χορέψουν</p>	<p>Διαδικασία /τρόποι διδασκαλίας(χωρίς επεμβάσεις, επαφή με την μουσική, δημιουργία ακουσμάτων)</p> <p>Η σημασία του ακούσματος/της έκθεσης στο μουσικό περιβάλλον από μικρή ηλικία</p>

Πίνακας 4: Διαδικασία δημιουργίας θεμάτων - Ερευνητικό Ερώτημα 1

Πίνακας 4: Κωδικοί και τα σχετικά αποσπάσματα : Διαδικασία δημιουργίας θεμάτων	
Ερ.Ερ.1: Μουσική μαθητεία	
Διαδικασία μάθησης	Αυτοδιδασκαλία
<p>Εγώ παίζω γκάντα ξεκίνησα από δέκα χρονών εδώ στο χωριό στον Ζήση τον Ζαμαδάνη έχει σημασία αυτό που λέω ο άνθρωπος ήταν εμπειροτέχνης δεν γνώριζε νότες αλλά ήξερε την γκάντα καλά να παίζει ας πούμε. (Συν.1)</p> <p>Τελείως εμπειρικά και μπακαλίστικα μπορούμε να πούμε, δηλαδή έπαιζε μπροστά μου και έλεγε δεξ δεξ τι κάνουν τα δάχτυλα μου θα κάνεις αυτό θα το κάνεις εδώ, αυτό θα το κάνεις εκεί, δεν ήξερε από νότες δεν ήξερε τι παίζει και κατά κάποιο τρόπο αυτό είναι και λίγο καλό μπορούμε να πούμε γιατί σε αναγκάζει να ακούς πάρα πολύ. (Συν.1)</p> <p>... εκεί άκουγες τον δάσκαλο κι αν είχες και εσύ όντως ταλέντο τα άρπαζες και μάθαινες και αν ο δάσκαλος ήταν καλά και εσύ μπορούσες να τον μιμηθείς καλά γινόσουν και εσύ ένας πολύ καλός μουσικός αυτό. (Συν.1)</p> <p>Στην αρχή έπαιζα έτσι δίχως να είναι κουρδισμένη αλλά νομίζω ότι μου έκανε καλό γιατί συνήθισα το δοξάρι με το χέρι ... πρόλαβα θυμάμαι να μάθω δυο τραγούδια αλλά δεν ήξερα να κουρδίζω το όργανο ... (Συν. 3)</p> <p>...ε είχε σχέση με τους Πύργους πήγαινα εκεί στο σπίτι μου κούρδιζε τη λύρα και με έδειχνε συγχρόνως...ήταν λίγο παράξενος δεν έδειχνε στους υπόλοιπους τώρα εμένα με συμπάθησε...Τελικά έμαθα πολλά τραγούδια από αυτόνα...Τελικά αφού απολύθηκα πήγαινα και στον Αβραάμ με έδειχνε και ο Αβραάμ από ένατραγούδι (Συν.3)</p> <p>... το κακό ότι δεν είχα να ακούσω ένα οργανοπαίκτη πως το παίζει παράδειγμα το τραγούδι να μου το δείξει έτοιμο και ό,τι έβγαζα το έβγαζα από τη φωνή, άκουγα τον παππού που τραγουδούσε με έλεγε να έτσι τραγουδιέται το τραγουδούσε και εγώ το έβγαζα στη λύρα. (Συν.3)</p>	<p>Εγώ να μάθω για Δράμα κοίταξα μετά μόνος μου να συνεχίσω από καταγραφές κι από δικιά μου έρευνα (Συν.1)</p> <p>... βασικά είμαι ο δάσκαλός μου... (Συν.3)</p> <p>...η Γκάντα... ήταν καμία δεκαέξι δεκαεπτά χρονών όταν πήρα και πολεμούσα να μάθω μόνος μου γιατί δεν είχαμε ξέρω εγώ γκαϊντατζίδες δεν... να βλέπω κανέναν να παίζει... (Συν.4)</p> <p>... και έτσι, έγινε άκουγα τη Γιαγιά που τραγουδούσε και ό,τι τραγουδούσε έπαιζα. (Συν.4)</p> <p>... αλλά μετά με το αυτί άκουγα και ε... μετά επηρεάστηκα από ... ξέρω πολύ καλά τον Βασίλη τον Καρακούση , τον Μακρή, γενικά τους οργανοπαίκτες εδώ που μιμούμαστε. (Συν.5)</p> <p>...Και εγώ όντως τέλειωσα με το τι... πήρα την γκάντα πήγα πάνω στο πεύκα μέχρι το πρωί κατάφερα να την έχω έτσι με λίγο αέρα μέσα έτσι ξεκίνησα... (Συν.5)</p> <p>Επηρεάστηκα πολύ από έναν παλιό γκαϊντατζή από τον Ξηροπόταμο επίθετο δεν θυμάμαι Θόδωρο τον λέγανε, ο οποίος ζούσε στην Βουλγαρία και έπεσε σε μας ένα cd με μερικά τραγουδάκια του πολύ καλό χρώμα και αυτός το χρώμα της περιοχής μας. (Συν.5)</p> <p>Από ένα σημείο και μετά όταν νομίζεις έχεις αποκτήσει μια εμπειρία, έχεις μάθει καλά το όργανο μπορείς και μόνο με το άκουσμα να βγάλεις κάτι να το παίζεις. (Συν.8)</p>

<p>Κοίταξε να σου πω τα πρώτα βήματα όταν πήρα τη λύρα έπαιζατο μόνο που έπιανα πάνω το δοξάρι ,νομίζω είπα και πιο μπροστά ότι ένα καλό μου με έκανε παρόλο που δεν ήξερα συνήθισε το χέρι πάνω στο δοξάρι ... πήγαινα στον Αβραάμ και με έλεγε με έδειχνε έτσι έτσι έτσι κατέβασε το δάχτυλο πιο κάτω. Δεν ήξερε ο άνθρωπος να το εξηγήσει ότι πάνε στη παρακάτω νότα με έλεγε με το δάχτυλο κατέβα κάτω (Συν.3)</p> <p>πήγα κάνα δυο φορές σε αυτόν έτσι να μου δείξει Γκάνιντα... Μετά από ένα χρόνο μου λέει έλα λέει να σου δείξω λάθος λέει δρόμους λέει εσύ παίζεις έναν δρόμο,έλα να σου δείξω λέει εσύ παίζεις ένα δρόμο λέει έλα να σου δείξω άλλους δυο δρόμους λέει και από εκεί και μετά όταν μείξαν τα πράγματα ξεκίνησε και ανέβηκεμε την Γκάνιντα. Δεν θα σου δείξω τραγούδια λέει τα τραγούδια θα τα βγάλεις και μόνος σου λέει, εγώ θα σου δείξω μόνο τον δρόμο λέει από εκεί και πέρα λέει μόνος σου(Συν.4)</p> <p>Έμαθα μέσω ... δεν μπορώ να πω ότι είμαι αυτοδίδαχτος γιατί άκουγα μια παλιάηχογράφηση που είχαν κάνει κάπου στο ογκόνητα ο παλιός μας ο γκαϊντατζής, λεγότανε Γιαννάκης Πέτρος... Αγόρασαν ένα κασετόφωνο και γράψανε μια κασέτα και από εκείνη την κασέτα έμαθα να παίζω εγώ και υπήρχε ξάδελφός μου κάπου στο ενενήντα ένα ασχολήθηκε με την γκάνιντα. Πήρα κάποιες γνώσεις από τον Αντώνη τον Τσαλμπάση ... (Συν.5)</p> <p>Είχα το ερέθισμα με την γκάνιντα αλλά επέλεξα άλλο όργανο και όταν πήγα Δευτέρα γυμνασίου για να πάω στην Τρίτη γυμνασίου μου καρφώθηκε η γκάνιντα στο μυαλό και ξεκίνησα γκάνιντα.(Συν.6)</p> <p>Έμαθα με δάσκαλο ναι έμαθα δάσκαλο αλλά ο δάσκαλος μου είναι ένας πολύ καλός γκαϊντατζής... δεν θα σου μάθω γκάνιντα θα σου δείξω τον τρόπο, από εκεί και πέρα είναι στο χέρι σου. Και όντως αυτός μου έδειξε ένα μπουσούλα να στο πω όχι ακριβώς με νότες και παρτιτούρες και αυτά, μου έδειξε ένα τρόπο να πώς χειρίζομαι την γκάνιντα όχι να μάθω γκάνιντα και μου είπε έμαθες να χειρίζεσαι την γκάνιντα τώρα είναι στο χέρι σου τι θα κάνεις.... Έβαζα τις κασέτες άκουγα τις κασέτες και καθόμουν δίπλα στο κασετόφωνο με την γκάνιντα, άκουγα ένα τραγούδι το σταματούσα το ξαναγυρνούσα από την αρχή... (Συν.6)</p>	<p>Δάσκαλοι</p> <p>...έδω στο χωριό στον Ζήση τον Ζαμαδάνη...(Συν.1)</p> <p>...ο Γιώργος ο Τουλούμης... (Συν.3)</p> <p>ΠαπαθανάσηςΚατσούρας(Συν.3)</p> <p>Κατσούρας(Συν.3)</p> <p>...ο Αβραάμ... και στην ουσία από τρεις ανθρώπους τρεις δάσκαλοι ήτανε ο Τουλούμης ο Γιώργος , ο Παπαθανάσης ο Κατσούρας και ο συγχωρεμένος ο Αβραάμ... (Συν.3)</p> <p>Μετά τα πρώτα βήματα μας τα έδωσε ο Γιώργος... και απ' τον Κατσούλη και απ' τον Αβραάμ.(Συν.3)</p> <p>... και γνώρισα τον Ζηματάνο τον Ζήση... πήγα κάνα δυο φορές σε αυτόν... (Συν.4)</p> <p>...Θόδωρο... (Συν.5)</p> <p>...έμαθα από τον παππού μου... (Συν.6)</p> <p>...είχαμε δάσκαλο τον κύριο Νίκο Τουλούμη... (Συν.8)</p> <p>Εγώ αργότερα πήγαινα και στον Ξηροπόταμο, διδάχτηκα και από τον Δεμίση τον Αβραάμ και αυτός ένας από τους... θεωρώ απ' τους καλύτερους λυράρηδες της Δράμας ήταν.(Συν.8)</p> <p>...Καλτσάμη... (Συν.9)</p> <p>...με δάσκαλο τον Χρήστο τον Παπακώστα... (Συν.10)</p> <p>Μαθητεία σε άλλα είδη μουσικής</p> <p>Ναι ναι λέει εσύ θα μάθεις εύκολα, έπαιζες λέει και τρομπέτα... (Συν.5)</p> <p>...ξεκίνησα άλλο όργανο να μαθαίνω, μαθαίνα παραδοσιακό κανονάκι... (Συν.6)</p>
--	---

<p>...πήγαινα στον μπάρμπα και τον έλεγα παίζω μια ιστορία από παλιά, δείξε μου ένα τραγούδι, πες μου αυτό και μου έδειχνε κασέτες ξέρω εγώ κανένα cd , κανένα τραγούδι έτσι.</p>	<p>... εκεί ασχολήθηκα με την πολιτική λύρα σαν ειδικότητα από μόνος μου με την Θρακιώτικη λύρα... (Συν.9)</p>
<p>A2: Και εγώ έτσι πριν με κασέτες ... οι κασέτες να ακούω(Συν.6)</p>	<p>Μουσικό οικογενειακό περιβάλλον</p>
<p>A2: Εγώ ας πούμε έτσι έμαθα τραγούδια από αυτό.</p> <p>A1: Έτσι ναι έτσι το έχω δώσει εγώ και σε παιδιά που μάθαιναν για να έχουν ακούσματα και από τους παλιούς αυτό ναι το έχω δώσει εντάξει .Εγώ έτσι έμαθα γκάνιτα ας πούμε άκουγα εκείνες τις κασέτες και έμαθα από εκεί, για αυτό το σκοπό μπορεί να εξυπηρετήσει καλά(Συν.6)</p>	<p>... εγώ πιστεύω κυρίως πώς είναι πως θα μεγαλώσει ένα παιδί πώς θα μεγαλώσεις ένα παιδί. Αν ένα παιδί ζήσει σε ένα περιβάλλον με κεμενέδες, νταρέδες και γκάνιτες κάποια στιγμή θα την φάει την φλασιά νομίζω είτε στην εφηβεία είτε μεγαλύτερος έτσι πιστεύω, μπορεί και όχι αλλά νομίζω είναι το πώς θα μεγαλώσει το παιδί, σίγουρα θα μετρήσει το ότι κάποιοι από τους προγόνους του ήτανε μουσικοί αλλά μετράει νομίζω... (Συν.2)</p>
<p>E: Από αυτόν μάθατε τα τραγούδια ας πούμε τα τοπικά ;</p> <p>A: Τη μουσική.</p> <p>E: Τη μουσική.</p> <p>A: Τα τοπικά απ' τη πεθερά μου... (Συν.7)</p>	<p>Είχα την τύχη να έχω από κάτω τον παππού να πηγαίνω άμεσα ... (Συν.2)</p> <p>... είπα ο πατέρας μου ήταν ψάλτης, ο παππούς τραγουδούσε...είχαμε τον αδελφό της γιαγιάς που έπαιζε λύρα... (Συν.3)</p>
<p>Μόνο ακούγοντας, αυτά δεν μαθαίνονται, θα τα ακούς και θα τα μάθεις, το cd που υπάρχει... (Συν.7)</p>	<p>...ο παππούς τραγουδούσε... λίγο λίγο όλοι.(Συν.3)</p> <p>...άκουγα τον παππού... (Συν.3)</p> <p>...άκουγα τη γιαγιά... (Συν.4)</p>
<p>Εννοείται, κλέβει λέει; πολύ κλέβει, αυτός είναι ο σκοπός να κλέψει και επειδή διδασκόμαστε και διδάσκουμε καθαρά με την όραση και με την ακοή γιατί βλέπουμε τα δάχτυλα και μαθαίνουμε ή δείχνουμε με αυτόν τον τρόπο και ακούγοντας. Δεν έχει πεντάγραμμο, δεν έχει νότες τίποτα ούτε γραπτά, ούτε ασκήσεις. Ο τρόπος διδασκαλίας είναι αυτός, θα καθίσει ο μαθητής απέναντι στον δάσκαλο θα βλέπει και βήμα βήμα νότα νότα ένα ένα τα δάχτυλα ξανά και ξανά μέχρι να το μάθει. Αυτός είναι ο τρόπος διδασκαλίας και προσπαθείς να κλέψεις και εγώ ακόμα και τώρα που είμαι στην ηλικία που είμαι έτσι και βρεθώ σε ένα γλέντι με λυράρηδες δεν το κρύβω ότι προσπαθώ να κλέψω.(Συν.8)</p>	<p>Ήμουνα σε μουσική οικογένεια τα άκουγα τα τραγούδια.(Συν.5)</p> <p>Στην οικογένειά σας που είπατε ότι τραγουδούσε ο μπαμπάς σας και ο παππούς σας και η γιαγιά σας... (Συν.5)</p> <p>Έμαθα ο παππούς μου ήταν μουσικός... (Συν.6)</p> <p>E: Είστε δηλαδή από μια οικογένεια μουσικών ας πούμε να το πούμε έτσι.</p> <p>A: Έτσι.(Συν.7)</p> <p>... άκουγα από τις γιαγιάδες... (Συν.7)</p> <p>Όχι κανείς δεν παίζει από την οικογένεια μου, δεν έχουμε μουσική παράδοση στην οικογένεια είμαι ο μοναδικός καμία σχέση δηλαδή κανείς ...(Συν.8)</p>

<p>Εντάξει βασικά τα πρώτα βήματα τα βασικά ας πούμε για τη λύρα πώς να την κρατάς, τον τρόπο παιξίματος. Αυτά τα διδαχθήκαμε απ' τους δασκάλους για πολύ καιρό για μήνες μαθαίναμε δεν μπορούσε ας πούμε ...και από μόνος σου μετά στην αρχή δεν μπορείς ας πούμε να ακούσεις κάτι και να το παίζεις αν δεν γνωρίζεις καλά το όργανο και ήμασταν για πολύ καιρό υπό την καθοδήγηση των δασκάλων μας... Διδάχτηκα πάρα πολλά πράγματα και από αυτόν και σχετικά με την τεχνική ας πούμε στο παίξιμο και για την κατασκευή της λύρας διδάχτηκα από αυτόν πολλά πράγματα. (Συν.8)</p> <p>Ξεκίνησα να παίζω δίπλα του βλέποντας να ακουλουθώ την τσέτα και όλους τους υπόλοιπους μουσικούς παίζοντας νταϊρέ... (Συν.9)</p> <p>...δεν υπήρχε ουσιαστικά μέθοδος διδασκαλίας , παίζουμε όλοι μαζί, βλέπεις και κάνεις και έτσι ήταν και το μάθημα... (Συν.9)</p> <p>Η διδασκαλία στο μουσικό σχολείο με τον Καλτσάμη ήτανε δυο ή τρία άτομα <i>facetoface</i> αυτό το μάθημα μάθημα ας πούμε. Βέβαια δεν γινότανε με την λογική του μαθήματος δηλαδή όπως σου είπα δεν υπάρχει μέθοδος διδασκαλίας για αυτό το όργανο οπότε έβλεπα και έπαιζα πάλι... (Συν.9)</p>	<p>... ο παππούς μου που έπαιζε νταϊρέ(Συν.9)</p> <p>Ασχολία/Παιχνίδι με την μουσική από μικρή ηλικία</p> <p>... το πώς μεγαλώνει κάποιος άνθρωπος εγώ μεγάλωσα έτσι δεν θυμάμαι να παίζω με παιχνίδια δηλαδή θυμάμαι να παίζω με νταϊρέδες και με λύρες. (Συν.2)</p> <p>... έπαιξα πρώτη φορά σε παράσταση εφτά χρονών... (Συν.2)</p> <p>... λύρα είχα πιάσει στα χέρια μου έξι χρονών... (Συν.4)</p> <p>... από πολύ μικρή ηλικία , ήμουνα γύρω στα πέντε χρονών... Με έπαιρνε μαζί του όταν ήμουν μικρός... (Συν.6)</p> <p>Η σχέση μου με τη μουσική από παιδί ας πούμε το είχα μεράκι τραγουδούσα... (Συν.7)</p>
<p>Τοπικό-Δραμινό/Μη Δραμινό-Μη τοπικό</p> <p>... δυο περιοχές Θράκη με Δράμα έχουμε λίγο τη τάση εδώ να τις μπερδεύουμε σε όλα τα όργανα... (Συν.1)</p> <p>...Θράκη όμως καμία σχέση με εδώ με τα δικά μας τα ντόπια... (Συν.6)</p> <p>...αλλά στο χωριό είναι τα τοπικά τα δικά μας που παίζουμε.(Συν.6)</p> <p>...τοπικά... (Συν.7)</p>	<p>Σημασία επιμονής στην καθημερινή μελέτη</p> <p>Περιττό να σου πω ότι το επόμενο εξάμηνο κάθε μέρα τρεις με τέσσερις ώρες κάθε μέρα έπαιζα λύρα και σε τέσσερις πέντε μήνες έπαιξα και σε παράσταση ναι σακατεύτηκα πολύ, το πήρα εγωιστικά απλά όλα μου ήρθανε παίζοντας μου ήρθανε όλα αυτά.(Συν.2)</p> <p>...ξανά ξανάξανάξανάξωσπου έμαθα όλα τα τραγούδια του χωριού... (Συν.6)</p>

Πρόγονοι που έπαιζαν/παίζουν μουσική	Τυπική μουσική εκπαίδευση
<p>...όταν έχεις τον παππού και παίζει λύρα έμαθα να παίζω με εύκολα νομίζω εύκολα έμαθα να παίζω λύρα. (Συν.2)</p> <p>...είπα ο πατέρας μου ήταν ψάλτης, ο παππούς τραγουδούσε...είχαμε τον αδελφό της γιαγιάς που έπαιζε λύρα... ο θείος του παππού έπαιζε γκάιντα... (Συν.3)</p> <p>... ο παππούς τραγουδούσε...και ο μπαμπάς αλλά με το πεθερόμου μαζί παίζουμε με συνοδεύει στο όργανο και τραγουδάει και αυτός και η πεθερά μου... (Συν.3)</p> <p>... μεγάλωσα με παππού , με γιαγιά, ο παππούς μου τραγουδούσε τα τραγούδια που παίζω, η γιαγιά μου το ίδιο, η μάνα μου.(Συν.5)</p> <p>...τραγουδούσε ο μπαμπάς σας και ο παππούς σας και η γιαγιά σας, παίζανε ίσως κάποιο όργανο ;</p> <p>A: Όχι όχι όργανο όχι.(Συν.5)</p> <p>... παππού μου... (Συν.6)</p> <p>...άκουγα από τις γιαγιάδες ... (Συν.7)</p> <p>... ήταν ο παππούς μου που έπαιζε νταϊρέ ο Αλέκος ο Παπουτσής.(Συν.9)</p>	<p>...μετά συνέχισα στο μουσικό σχολείο της Δράμας... (Συν.1)</p> <p>...τρομπέτα είχαμε παλιά μια φιλαρμονική εδώ στο χωριό αλλά ήταν για ένα φεγγάρι.(Συν.5)</p> <p>Ήμουνα... εγώ πήγαινα μουσικό γυμνάσιο στη Δράμα... (Συν.6)</p> <p>...μουσικό σχολείο... (Συν.6)</p> <p>...γράφτηκα σε μια ομάδα μαθητών, το ογδόντα τέσσερα ήταν ένα πρόγραμμα της ΝΕΛΕ... αυτό έχει γίνει σε όλα τα χωριά εδώ της Δράμας...(Συν.8)</p> <p>... που έκανα με τον Θόδωρο τον Καλτσάμη από τους Πύργους τον δάσκαλο αυτό... (Συν.9)</p> <p>...γύρω στα έντεκα δώδεκα στην ηλικία των δώδεκα χρόνων ήθελα να μάθω και την λύρα ξεκίνησα μέσω του συλλόγου που κάναμε κάποιες μαζώξεις τότε.(Συν.9)</p> <p>...στο μουσικό σχολείο... (Συν.9)</p> <p>Ναι έχω κάνει στην Άρτα στο Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής...(Συν.9)</p> <p>...Λύκειο Ελληνίδων Δράμας... (Συν.10)</p>
Το πρώτο ερέθισμα/επαφή με την μουσική	Διαφορά καλού μουσικού/καλού δασκάλου
<p>...τα πρώτα τα ακούσματα που έχω ακούσει και με ερέθισαν είπα, είπα ο πατέρας μου ήταν ψάλτης, ο παππούς τραγουδούσε... (Συν.3)</p> <p>...παίζανε σε ένα γάμο και ήταν στο προαύλιο του παλιού σχολείου ,παίζανε και εκεί που γινόταν το γλέντι πήγα εγώ και έφυγα απ' τους γονείς μου καρφώθηκα στα όργανα μπροστά...ξανά ξαναπήγα εγώ με κέρδισε η λύρα, τα όργανα και από εκείνη την ημέρα άρχισα στους γονείς με θα με πάρετε λύρα θα μου πάρετε λύρα... (Συν.3)</p> <p>...το πρώτο μου ερέθισμα ήταν ο παππούς μου... (Συν.9)</p> <p>...μεγαλωμένος εγώ στο Λύκειο Ελληνίδων Δράμας σαν χορευτής... έρχεται η πρώτη επαφή με τα χωριά της Δράμας, με</p>	<p>...νομίζω πως κάποιοι άλλοι θα ήταν καλύτεροι δάσκαλοι από μένα και ας μην παίζουν καλύτερα από μένα. Αυτό πρέπει να το έχεις, πιστεύω, την διδασκαλία πρέπει να την έχεις... (Συν.2)</p> <p>Κοίταξε όλοι δεν έχουν το χάρισμα αυτό δηλαδή να διδάσκουνε, εκτός... όσο και καλός να είσαι</p> <p>αλλά και, το είπαμε, το θέμα του δασκάλου δεν μόνο στους μουσικούς είναι σε όλα τα ... είτε στους θεωρητικούς μουσικούς,ε καθηγητές είτε και στους μουσικούς νομίζω πρέπει να έχεις το χάρισμα ή την θέληση ή ξέρω εγώ την όρεξη.(Συν.3)</p> <p>Ο καλός ο δάσκαλος είναι αυτός που έχει πάντα έχει</p>

<p>μουσικούς από τη Δράμα... (Συν.10)</p>	<p>όρεξη να σου δείξει, έχει υπομονή, σε σέβεται και σαν μαθητή ...</p>
<p>Διαδικασία/Πηγές εκμάθησης ρεπερτορίου</p>	
<p>...και αυτά που πήραμε τα πήραμε από τον παππού και από την γιαγιά τις πληροφορίες τις μουσικές και τις τραγουδιστικές... (Συν.2)</p> <p>... πρόλαβα θυμάμαι να μάθω δυο τραγούδια... (Συν.3)</p> <p>...έμαθα πολλάτραγούδια από αυτόνα ... (Συν.3)</p> <p>... με έδειχνε και ο Αβραάμ από ένατραγούδι... (Συν.3)</p>	<p>Εντάξει ο καλός ο δάσκαλος όπως σου είπα να είναι ήρεμος ,υπομονετικός και πάντα πρόθυμος να σου δείξει ανάλογα και ο μαθητής πρέπει να το σέβεται έτσι να εκτιμά και να σέβεται τον δάσκαλο, δηλαδή τον σεβασμό βέβαια τον έχει κερδίσει ο δάσκαλος με τα χαρακτηριστικά αυτά που έχει οφείλει και ο μαθητής να το σέβεται αυτό.(Συν.8)</p>
<p>... ε και μετά στην πορεία όσο ακούγαμε, αλλά ένα που δυσκολεύτηκα εγώ ήταν ότι δεν είναι τώρα που ακούς και βρίσκεις μουσικές και ακούς τραγούδια έτοιμα.(Συν.3)</p>	<p>Το χωριό ως περιβάλλον μουσικής μύησης</p>
<p>...άκουγα τον παππού που τραγουδούσε... (Συν.3)</p> <p>...και συνέχισα και εγώ μεγαλώνοντας ανακάλυπτα τραγούδια τα οποία ρωτούσα τον παππού μου πώς είναι αυτό εδώ πέρα και αρχίσανε και τα θυμόντουσαν.(Συν.3)</p> <p>...ο Γιώργος μας τα έμαθε δηλαδή δυο τρία τραγούδια... (Συν.3)</p> <p>...ο ΤσαγάκηςΣωτήρης... και έμαθα ορισμένα τραγούδια... (Συν.3)</p> <p>...άκουγα μια παλιά ηχογράφηση... (Συν.5)</p> <p>... μια κασέτα και από εκείνη την κασέτα έμαθα να παίζω εγώ... (Συν.5)</p> <p>... έπεσε σε μας ένα cd με μερικά τραγουδάκια... (Συν.5)</p> <p>Έβαζα τις κασέτες...(Συν.6)</p> <p>... δείξε μου ένα τραγούδι, πες μου αυτό και μου έδειχνε κασέτες ξέρω εγώ κανένα cd , κανένα τραγούδι έτσι.(Συν.6)</p> <p>Εγώ ας πούμε έτσι έμαθα τραγούδια από αυτό... (Συν.6)</p> <p>Τη μουσική... Τα τοπικά απ' τη πεθερά μου. (Συν.7)</p>	<p>... στο προαύλιο του παλιού σχολείου... (Συν.3)</p> <p>...εδώ γεννήθηκα , εδώ μεγάλωσα, αυτά άκουγα είναι το φυσιολογικό νομίζω έτσι δεν είναι.(Συν.5)</p> <p>...σε ό,τι είχαμε εδώ παραδόσεις και στα Μπαμπούγερα που ήτανε με έπαιρνε μαζί του αυτά και έτσι συνέχισα να παίζω και εγώ και είμαι από πολύ μικρή ηλικία.(Συν.6)</p> <p>Το ερέθισμα εντάξει το έχω από μικρός γιατί τα ακούσματα υπάρχουν στο χωριό από μικροί μεγαλώσαμε με αυτά.(Συν.8)</p>

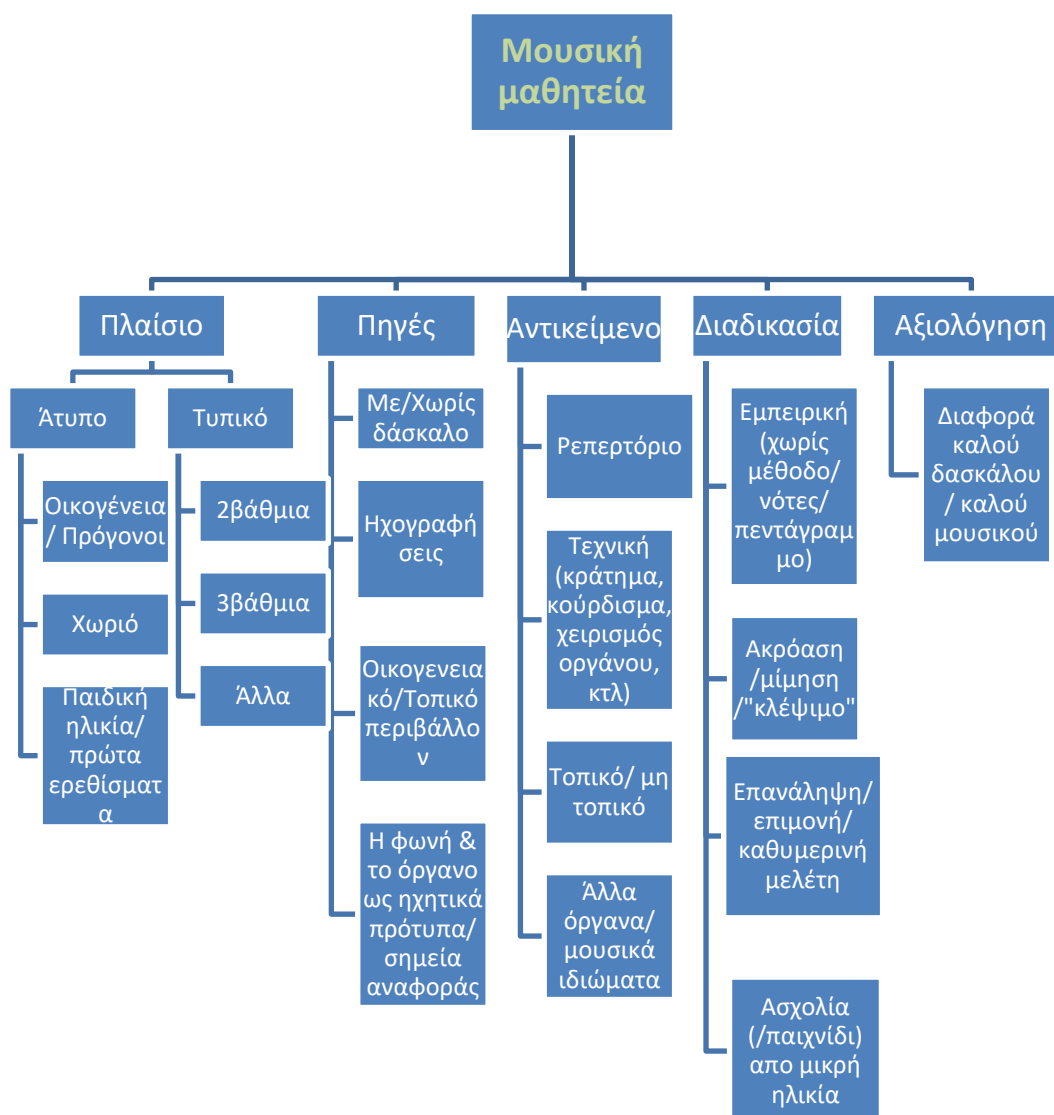
Πίνακας 5: Διαδικασία δημιουργίας θεμάτων – Ερευνητικό Ερώτημα 2

Πίνακας 5: Κωδικοί και τα σχετικά αποσπάσματα: Διαδικασία δημιουργίας θεμάτων	
Ερ.Ερ.2: Μουσική διδασκαλία	
Αντιλήψεις για την μουσική εκπαίδευση	Διαδικασία /τρόποι διδασκαλίας
<p>...νομίζω πώς δεν είμαι καλός δάσκαλος, νομίζω πώς κάποιοι άλλοι θα ήταν καλύτεροι δάσκαλοι από μένα και ας μην παίζουν καλύτερα από μένα. Αυτό πρέπει να το έχεις πιστεΰω την διδασκαλία πρέπει να την έχεις. (Συν.2)</p> <p>...εγώ εύχομαι κάποιος από τους πιτσιρικάδες να μάθουνε λύρα και να συνεχίσουν. (Συν.3)</p> <p>...κοίταξε όλοι δεν έχουν το χάρισμα αυτό δηλαδή να διδάσκουνε εκτός όσο και καλός να είσαι είναι ο σκοπός να μπορείς να μεταδώσεις στον άλλον την... όχι εντάξει να μπορείς να τον μάθεις να παίζει σωστά και καλά...νομίζω πρέπει να έχεις το χάρισμα η την θέληση η ξέρω εγώ την όρεξη. (Συν.3)</p> <p>Το κακό είναι ότι αυτά που γνωρίζουμε εμείς και αυτά που έχουμε ζήσει εμείς δεν μπορούμε αυτά να τα μεταφέρουμε στη νεολαία ακόμα κατάλαβες; Για αυτό απαιτώ τίποτα από την νεολαία εδώ ακόμα δεν μπορούμε να τα κοντρολάρουμε για να μπορούμε να τους παρουσιάσουμε, η νεολαία δεν μπορεί να τα γνωρίσει αυτά για αυτά που μιλάω εγώ είμαι σίγουρος ότι πέταγμα τους λόγω ηλικίας. Καταρχήν σαν ότι σαν ογρότατοι και αυτό που βλέπουνε αυτοί σαν παράδοση δεν είναι αυτό που είδα εγώ, εγώ ακόμα δεν είμαι σε θέση, ούτε έχω τις γνώσεις, ούτε μπορώ ακόμη να το κάνω να τους δείξω αυτό που νιώθω οπότε για αυτό σου λέω αυτό το πιο σημαντικό είναι να μπορούμε να δημιουργήσουμε μια εικόνα της παράδοσης μας ένα σύνολο τέλος πάντων.</p> <p>Τουλάχιστον ένας νέος μετά από είκοσι χρόνια να μπορεί να το δει, να έχει τόσες πληροφορίες ώστε να μπορεί να ασχοληθεί με αυτό ας πούμε, να υπάρχει κάποιο αρχείο τουλάχιστον...Αλλά είναι αυτό δεν γνωρίζουνε δηλαδή μιλάω με νέους και με ... ξέρω ότι δεν γνωρίζουν για αυτό που τους λέω, αυτό το μεγαλείο που θέλω να παρουσιάσω... (Συν.5)</p> <p>Αυτό που είπαμε πιο μπροστά έτσι με τον άλφα, βήτα</p>	<p>...ακούγοντας νομίζω μαθαίνουν και αυτό όταν φυτευτεί από μικρή ηλικία στο παιδί μετά του μένει. Πώς μαθαίνει ; Όταν αρχίσει ο παππούς και παίρνει ένα εγγόνι και αρχίζει τραγουδάει, ... και έτσι το παιδί μπορεί να μην το τραγουδήσει τα πρώτα χρόνια όταν πάει σχολείο αλλά φυτεύεται έτσι νομίζω φυτεύεις ένα σπόρο και μένει στο παιδί και συνεχίζει έτσι έτσι λίγο. Τα παιδιά εγώ σου είπα ότι ακούγοντας και μαθαίνοντας (Συν.3)</p> <p>Επειδή ήτανε νέοι γκαϊντατζίδες αυτοί συνήθως αυτό που επικεντρωνόμουν ήταν να τους μάθω να κουρδίζουν το όργανο τους αυτό ήταν για αρχή, μικρές μελωδίες, συχνές επαναλήψεις, ποτέ δεν τους μάθαινα το τραγούδι εγώ κάποια κομματάκια από το τραγούδι πάντα διάλεγα τα οποία είναι χαρακτηριστικά για να καταλάβει ο άλλος και τι τραγούδι του παίζεις. Είναι πολύ πιο εύκολο να εστιάζεις σε δυο τρία γυρίσματα που τα λέμε εμείς παρά να του δώσεις ένα καλό σύνολο, το σύνολο θα το βρει αυτός δε... νομίζω αυτός είναι ο τρόπος που έδειχνα αλλά είναι όργανο που δύσκολα... δε κουρδίζεται δύσκολα, δύσκολα μπορεί να σου μεταφέρει ο άλλος τον τρόπο που το κουρδίζεις. Δηλαδή στην ουσία κουρδίζεις μόνο με το αυτό σου οι κινήσεις του χεριού είναι το ελάχιστο που μπορείς να δείξεις σε κάποιον. Από εκεί και πέρα είναι το αυτί του πώς θα καταλάβει τι έκανε το χέρι του αυτό είναι λίγο δύσκολο... σου δίνει ένα τόνο παίζεις με καλαμάκια, με δέρματα. (Συν.5)</p> <p>πιο πρακτικά απλά τους δίνεις ένα μπούσουλα που λέμε να μάθουν να χειρίζονται την γκάιντα όχι πώς θα παίζουν (Συν.6)</p> <p>τελείως αυτοδίδαχτα έτσι; Ούτε με νότες, ούτε με μουσική. (Συν.6)</p> <p>Εννοείται κλέβει λέει, πολύ κλέβει αυτός είναι ο σκοπός να κλέψει και επειδή διδασκόμαστε και</p>

<p>τρόπο με νότες η χωρίς νότες η ουσία είναι ότι η παράδοση μας συνεχίζεται, η μουσική παράδοση μαθαίνουν νέα παιδιά και αυτό είναι πολύ θετικό ότι όταν από γενικά σε γενιά συνεχίζεται η μουσική αυτή παράδοση είναι είπαμε η ταυτότητα ενός χωριού. (Συν.6)</p> <p>...πώς θα παίξεις είναι από μέσα σου βγαίνει δεν είναι... (Συν.6)</p> <p>μάθαμε εγώ προσωπικά χωρίς να πληρώσω ούτε μια δραχμή έτσι το σέβομαι πάρα πολύ αυτό και για αυτό το λόγο και δεν παίρνω και να πληρώνομαι από τους μαθητές μου... Ποτέ δεν μπορείς να πεις ότι τα έχεις μάθει όλα ακούγοντας λυράρηδες από άλλα χωριά όλο και κάτι έχεις να πάρεις στοιχεία κάποια σ' αρέσουν τα υιοθετείς εντάξει πάντα κλέβεις με την καλή την έννοια. (Συν.8)</p> <p>Ακόμα και για μένα είναι λίγο δύσκολο στο να βάλεις πλαίσια διδασκαλίας κάποιες κινήσεις, κάποιες τεχνικές, να ξεχωρίσεις τροπικά και αρμονικά κάποια πράγματα για να τα δώσεις να τα καταλάβει ο άλλος. (Συν.9)</p>	<p>διδάσκουμε καθαρά με την όραση και με την ακοή γιατί βλέπουμε τα δάχτυλα και μαθαίνουμε η δείχνουμε με αυτόν τον τρόπο και ακούγοντας. Δεν έχει πεντάγραμμο, δεν έχει νότες τίποτα ούτε γραπτά, ούτε ασκήσεις. Ο τρόπος διδασκαλίας είναι αυτός, θα καθίσει ο μαθητής απέναντι στον δάσκαλο θα βλέπει και βήμα βήμα νότα νότα ένα ένα τα δάχτυλα ξανά και ξανά μέχρι να το μάθει... Αλλά πάντα ο τρόπος διδασκαλίας είναι αυτός δηλαδή με το μάτι και με το αυτί. (Συν.8)</p> <p>να δώσω να καταλάβει στον άλλον ο συγκεκριμένος που παίζει ας πούμε στην συγκεκριμένη ηχογράφηση πώς μπορείς να πάρεις κάποια χαρακτηριστικά, πώς ξεχωρίζει η μοναδικότητα του καθενός γιατί ο καθένας είναι μοναδικός σε αυτό το πράγμα. Η ουσία είναι το κοινό στοιχείο ολονών αυτό εννοώ να ξεχωρίζει και από εκεί και πέρα όλοι είναι μοναδικοί, όλοι ξεχωρίζουν κανένας δεν παίζει ίδια με κάποιον άλλον. (Συν.9)</p> <p>... δεν χρειάζεται να επέμβεις τόσο πολύ, δεν χρειάζεται να είσαι τόσο επεμβατικός αυτό που θα πρέπει να κάνεις στα παιδιά είναι να τους φέρεις σε επαφή με την μουσική, να μάθουν να ακούνε μουσική και μετά θα χορέψουν από μόνα τους... (Συν.10)</p>
<p>Πλαίσια διδασκαλίας</p>	<p>Ενεργή διδασκαλία</p>
<p>Ξεκίνησα με ένα μαθητή στο μουσικό σχολείο της Δράμας. (Συν.3)</p> <p>...έστελναν και φτιάναμε στα δημοτικά σχολεία της περιοχής εδώ και σε όλης της Δράμας... (Συν.3)</p> <p>Ναι έκανα κάποια μαθήματα εδώ στο σύλλογο. (Συν.6)</p> <p>...έχω όμως έχω δείξει σε κάποια παιδιά αυτά που θέλουν ήρθαν μου είπαν ξέρω εγώ θέλω να μας μάθεις άμα γίνεται και ερχόμασταν εδώ τους μάθαινα και έμαθαν και αυτό το κοριτσάκι κιόλας παίζει ένα που έμαθε. (Συν.6)</p> <p>...όποιος ενδιαφέρεται από παιδιά κυρίως από το χωριό από το Μοναστηράκι πρόθυμα θα δείξω ... (Συν.8)</p> <p>...γενικά έτσι κυρίως διδάσκονται στα σπίτια είτε από</p>	<p>...εδώ πέρα ε ένα μέρος της δουλειάς μου είναι αυτό που κάνω τα μαθήματα σαν ωρομίσθιος στο μουσικό σχολείο (Συν.3)</p> <p>Άρα διδάσκεις τώρα και εσύ. Ναι έκανα κάποια μαθήματα (Συν.6)</p> <p>Μαρίνε εσύ ας πούμε, δείχνεις σε άλλα πιο μικρά παιδιά να παίζουν νταχαρέ; Έχω δείξει (Συν.6)</p> <p>Διδάσκω έχω και μαθητές (Συν.8)</p> <p>Έχω ναι έχω μαθητές (Συν.9)</p> <p>Είμαι δάσκαλος (Συν.10)</p>

<p>προσωπική πρωτοβουλία και σε κάποιες περιπτώσεις οι σύλλογοι οργανώνουν μαθήματα και μαζεύονται σε ομάδες και μαθαίνουν έτσι. (Συν.8)</p> <p>Είμαι δάσκαλος στον μορφωτικό σύλλογο Ξηροποτάμου(Συν.10)</p>	
<p>Μαθητές</p>	<p>Έλλειψη μαθητών /θέλησης για μάθηση</p>
<p>...ο μαθητής μου ήταν ο Γιώργος ο Πασχάλης. (Συν.3)</p> <p>...ο Παπούτσος και κάποια άλλα η παλιότερα ερχότανε και ο Αβραάμ ο Αλέξανδρος είναι μαθητές μου παλιοί απ' τους μεγάλους ... η ο Γιώργος ο Μαυρίδης(Συν.3)</p> <p>...σε κάποια και παιδιά και πιο μεγάλους...(Συν.6)</p> <p>...στα πιο προηγούμενα χρόνια είχα δείξει σε κάποια παιδιά και κοριτσάκια...(Συν.6)</p> <p>...είχα έχω όποιος θέλει, όποιος ενδιαφέρεται από παιδιά κυρίως από το χωριό από το Μοναστηράκι πρόθυμα θα δείξω...(Συν.8)</p>	<p>...αλλά το κακό είναι ότι δεν μαθαίνουν όλα, αυτό είναι το κακό να συνεχίσει από μένα παράδειγμα κάποιος μπορεί να πάθω κάτι και να μην παίξω να μην παίξω, μετά θα πρέπει να χρειάζονται χρειάζεται όταν θα γίνει μια εκδήλωση θα πρέπει να ψάχνουμε οργανοπαίχτες τι να πω ξέρω...(Συν.3)</p> <p>Ίσως και εμείς οι ίδιοι που δεν σπρώξαμε τη θέληση, ξέρω εγώ το σπίτι, τα ίδια τα παιδιά τι να πω ξέρω εγώ ίσως και εμείς να φταίμε, δεν πιέσαμε περισσότερο να μου πεις τι να πιέσεις αν δεν το θέλει το ίδιο το παιδί ... παιδιά εδώ δεν ... ξέρω εγώ τι να πω που να το δηλώσω δεν ξέρω.(Συν.3)</p> <p>Ε λίγο όχι η νεολαία δεν δείχνει να ασχολείται με αυτό το πράγμα του Βώλακα τουλάχιστον.(Συν.5)</p>
<p>Η σημασία του ακούσματος/της έκθεσης στο μουσικό περιβάλλον από μικρή ηλικία</p>	<p>Ανενεργή διδασκαλία</p>
<p>... τα χουν πνευματικά υπάρχει γονιδιακή μνήμη άλλωστε έτσι ε θα μπουντα παιδιά θα χορέψουν ...(Συν.10)</p>	<p>Διδάσκεις ; Όχι(Συν.2)</p> <p>Κατά καιρούς υπήρχανε αυτή τη στιγμή όχι δεν έχω κάποιον μαθητή, θα μπορούσα να έχω άμα έμενα στη Δράμα γιατί είναι μερικά πιτσιρίκια που θέλουν να μάθουν αλλά η απόσταση είναι λίγο δύσκολη(Συν.5)</p>

Πίνακας 6:Θέματα - Ερευνητικό ερώτημα 1

Πίνακας 7:Θέματα - Ερευνητικό ερώτημα 2

